

تغییرات سبد مصرفی خانوار پس از اجرای سیاست هدفمندی یارانه‌ها

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۵۱۶۳

آذرماه ۱۳۹۵

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

فهرست مطالب

۱	چکیده
۳	مقدمه
۴	۱. تغییرات شاخص هزینه زندگی خانوارها (۱۳۸۸-۱۳۹۲)
۹	۱-۱. شاخص هزینه زندگی در مناطق شهری
۲۰	۱-۲. شاخص هزینه زندگی در مناطق روستایی
۳۰	۲. ویژگی‌های خانوارهای زن سرپرست
۳۶	جمع‌بندی
۳۷	جدول پیوست
۳۹	منابع و مأخذ

تغییرات سبد مصرفی خانوار پس از اجرای سیاست هدفمندی یارانه‌ها

چکیده

گزارش پیش‌رو به بررسی تغییرات رفتار مصرفی خانوارهای شهری و روستایی طی دوره ۱۳۸۶-۱۳۹۳ اختصاص دارد. در تحلیل سبد کالایی و هزینه خانوار در سطح ملی از داده‌های بانک مرکزی و در سطح مناطق شهری و روستایی از داده‌های بودجه خانوار مرکز آمار ایران استفاده شده است. برای ملاحظه تغییرات توزیعی هم رفتار مصرفی خانوارها در سطح دهک‌های هزینه‌ای مد نظر قرار گرفته است، هر چند که در تحلیل توزیع، تغییرات درآمدی اهمیت دارد. به‌منظور بهره‌برداری بهتر از نتایج این مطالعه، در ادامه خلاصه‌ای از مهمترین یافته‌ها در بخش‌های مختلف ارائه خواهد شد.

تغییرات رفاهی خانوار

نگاه کوتاهی به شاخص‌های رفاهی از جمله سهم کالاهای بادوام و ضروری نشان می‌دهد، در سطح ملی رفاه خانوارها به‌ویژه در سال‌های پایانی دوره مورد نظر کاهش یافته است. سال‌های بعد از هدفمندی میانگین سهم مخارج گروه خوراکی‌ها بیش از چهل درصد مخارج خانوار می‌باشد.

سهم هزینه خوراکی از کل هزینه خانوار در سال ۱۳۹۱ نسبت به سال ۱۳۸۶، از ۲۸ درصد به ۳۳ درصد افزایش یافته و این در حالی است که مصرف این گروه کالایی کاهش یافته است. یعنی در حالی که قیمت این گروه کالایی ۱۳۰ درصد افزایش داشته و خانوار مجبور به صرف بیشتری از درآمد برای این گروه کالایی شده، مصرف آن را در حدود ۲۰ درصد کاهش داده است. این موضوع کاهش قابل توجه رفاه خانوارهای ایرانی طی این دوره را نشان می‌دهد.

عامل دیگری که کاهش رفاه خانوار را نشان می‌دهد، کاهش سهم گروه کالایی مبلمان، اثاثیه منزل و خدمات مربوط به آن است که در گروه کالاهایی بادوام قرار می‌گیرد. خانوارهای ایرانی در سال ۱۳۹۱ نسبت به سال ۱۳۸۶، ۳۰ درصد از مصرف کالاهای بادوام کاسته‌اند.

از طرف دیگر خانوارهای فقیر نسبت به خانوارهای پردرآمد کاهش رفاه بیشتری را تجربه کرده‌اند. به‌طوری که سهم کالاهای ضروری (شامل گروه خوراک، مسکن و سوخت، بهداشت و درمان و حمل‌ونقل) از ۸۹ درصد برای دهک اول خانوارهای شهری در سال‌های قبل از هدفمندی (به‌طور متوسط طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۸) به ۹۱ درصد به‌طور میانگین طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ رسیده است. این در حالی است که برای دهک دهم (ثروتمندترین) سهم کالاهای ضروری از ۷۶ درصد به ۷۴ درصد کاهش یافته که افزایش نسبی رفاه این گروه نسبت به گروه فقیر در خانوارهای شهری را نشان می‌دهد.

این نسبت در مناطق روستایی بالاتر است. این امر در ارتباط با تغییر سبک زندگی در مناطق روستایی، بالاتر بودن بُعد خانوار و مهمتر از همه پیشی گرفتن نرخ تورم مواد غذایی در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری است. در مقابل افزایش هزینه گروه خوراکی‌ها، خانوار با کاستن از هزینه کالاهای کمتر ضروری، هزینه کالاهای ضروری را تأمین کرده است. در مواردی مثل کالای بادوام، افت مصرف به گونه‌ای شدید است که از دیدگاه رشد صنعت مربوطه نگران‌کننده است. سهم گروه کالاهای بادوام مصرفی به‌طور قابل توجهی کاهش یافته است. این گروه کالایی در سال ۱۳۹۳ کمتر از یک درصد بودجه خانوار را به خود اختصاص داده است. با توجه به اینکه بخش قابل توجهی از این کالاها هم وارداتی هستند، بنابراین تنها بخشی از هزینه صرف شده روی این گروه کالایی به تولیدکننده داخلی منتقل می‌شود.

تغییرات توزیعی طی دو سال اول بعد از توزیع یارانه نقدی با افزایش سهم نسبی دهک کم‌درآمد همراه بود (هر چند که شاخص‌های رفاهی- اجتماعی مبین تحولاتی است که افزایش فقر در این طبقات را نشان می‌دهد). با بروز رکود تورمی ناشی از نحوه تأمین مالی پرداخت نقدی به خانوارها، افزایش هزینه‌های تولیدی و تشدید تحریم‌های بین‌المللی، این آثار جهت معکوس به خود گرفت. ترکیب سبد مصرفی خانوارها در سال پایانی دوره مورد بررسی حکایت از کاهش بیشتر در رفاه دهک‌های پایینی دارد.

خانوارهای زن سرپرست

با توجه به اینکه حتی در شرایط رونق اقتصادی حمایت از برخی گروه‌ها ضرورت دارد، پرداخت یارانه نقدی می‌تواند ضمن کاستن از هزینه‌های حمایت، پوشش و خدمات بهتری را به گروه‌های آسیب‌پذیر ارائه نماید. یکی از گروه‌های آسیب‌پذیر در هر جامعه‌ای می‌تواند خانوارهای زن سرپرست باشد، به‌ویژه در ایران که فرصت‌های اشتغال برای این گروه کمتر فراهم است.

نسبت خانوارهای زن سرپرست در مناطق شهری تقریباً ۱۱ درصد است که نزدیک به ۸۹ درصد از این خانوارهای فاقد فرد شاغل در خانواده هستند. همچنین نوع مخارج و سهم گروه‌های کالایی از هزینه‌های این خانوارها تا حدود زیادی شبیه به خانوارهای دهک اول است. در میان خانوارهای روستایی نیز ۱۱ درصد از خانوارها در گروه خانوارهای زن سرپرست قرار دارند که نسبت شاغل در آنها به‌زای هر ده خانوار تنها ۴/۶ نفر بوده و از این لحاظ این نسبت حتی از خانوارهای دهک اول روستایی هم پایین‌تر است.

ویژگی خانوارهای زن سرپرست نشان می‌دهد در شرایطی که تشخیص گروه‌های هدف برای دریافت یارانه نقدی با مشکل مواجه شده؛ این گروه از خانوارها با تقریب نسبتاً خوبی می‌توانند به‌عنوان یکی از گروه‌های هدف برای اعطای یارانه نقدی قرار گیرند.

این بررسی تغییرات سبد مصرفی خانوارها را در سه سطح (ملی، منطقه‌ای و دهک‌های هزینه‌ای) تحلیل می‌کند. تغییرات هزینه در هر گروه کالایی از دو ناحیه اتفاق می‌افتد، تغییرات مقداری و تغییرات قیمتی. آنچه از دید رفاه مهم است، تغییرات مقداری است. در شرایط فقدان داده‌های مقداری، تنها می‌توان با استفاده از ارزش کالاها به قیمت ثابت تاحدودی تقریبی از تغییرات مقداری را ارائه کرد. با این حال وقتی در محاسبه ارزش کالاها به قیمت ثابت، سال پایه تغییر می‌نماید، در واقع سبد کالا تغییر می‌کند. وقتی سال پایه عوض می‌شود، اوزان کالاها در سبد خانوار تغییر می‌کند، به‌ویژه هنگامی که تغییرات قیمتی زیاد باشد، در صورت کاهش و یا حذف مصرف کالایی که زیاد گران شده توسط خانوارها، شاخص تورم و یا هزینه زندگی کاهش می‌یابد، در این حالت واحد اندازه‌گیری رفاه خانوار تغییر می‌کند، این امر قیاس بین دوره‌ها را مخدوش می‌نماید. این اتفاقی است که در دوره‌های تورم بالا، سیاستگذار به کرّار برای پایین نشان دادن شاخص تورم از آن استفاده کرده است. تغییر سال پایه هنگامی ضرورت می‌یابد که تغییر در سبد کالا به دلیل تغییر در ذائقه مصرف‌کنندگان یا تغییر در تکنولوژی منجر به خلق کالاهای جدید یا منسوخ شدن مصرف کالاهای قدیمی شده باشد.

وقتی تورم بالاست، مصرف‌کننده کالای ارزان‌تر را جانشین می‌کند، که لزوماً همان سطح رفاه قبلی را به دست نمی‌دهد. این تغییرات در خانوارهای فقیر یا کسانی که تحت تأثیر تورم به فقر می‌گیرند، گسترده‌تر است. یک مثال بارز آن کاهش بالا (صرف مواد غذایی با ارزش غذایی گوشت قرمز و شیر) در بین خانوارها است. برخی از این کالاها سلامت و رشد افراد را متأثر می‌سازد، که عواقب آن در آینده ظاهر می‌شود و بعضاً هم قابل جبران نیست. از این رو سیاستگران کردن همیشه روش صحیحی برای تغییر الگوی مصرف نیست. این سیاست‌ها از طریق قیمت‌ها روی رفاه، رضایت و کیفیت زندگی خانوار اثر می‌گذارد، که آثار آن در تحلیل شاخص هزینه زندگی منعکس نمی‌گردد.

برای انعکاس دقیق‌تر این تغییرات تلاش شده، از داده‌های به قیمت ثابت سال پایه ۱۳۸۳ استفاده گردد. از این رو قسمت اول که به مقایسه هزینه خانوارها در سطح کلان می‌پردازد، از داده‌های حساب‌های ملی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳ استفاده شده است. اما در تحلیل‌های خرد (سبد کالایی در سطح مناطق و دهک‌ها) از داده‌های به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ استفاده شده است. لذا تفاوت‌هایی که ممکن است در مقایسه جداول در سطح ملی و سطح خرد مشاهده شود، یا مربوط به تغییر سال پایه (و در نتیجه تغییر در سبد کالا) می‌باشد یا مربوط به منابع آماری استفاده شده است.

مسئله‌ای که همواره در استفاده از داده‌های بودجه خانوار باید در نظر داشت، این است که این اطلاعات برای اهداف کلان اقتصادی تهیه می‌شود، لذا کاربرد آنها در زمینه ارزیابی تغییرات توزیعی و یا فقر دچار تورش اساسی است، هر چند که نهادهای مربوطه تلاش دارند از طریق افزایش حجم نمونه، اریب نتایج در سطح خانوارها را کاهش دهند، اما این مشکل مربوط به اندازه نمونه نیست.

۱. تغییرات شاخص هزینه زندگی خانوارها (۱۳۸۸-۱۳۹۲)

مجموعه تحولات دوره ۱۳۸۸-۱۳۹۳ در اقتصاد، رفاه خانوارها را از دو جهت متأثر کرده است. اول، تأثیر بر سطح کلی رفاه و دوم، تغییر در مصرف گروه‌های کالایی. با توجه به اهمیت موضوع، تشریح این تغییرات در سطح شهر و روستا، در سطح دهک‌های هزینه، در نهایت رفتار مصرفی خانوارهای زن سرپرست (به‌عنوان نمونه‌ای از خانوارهای آسیب‌پذیر) تحلیل خواهد شد.

در ادبیات اقتصاد، رفاه خانوار از دو جهت تحت تأثیر قرار می‌گیرد، تغییر در قدرت خرید خانوار، و تغییر در قیمت‌های نسبی. قدرت خرید خانوار از یکسو تحت تأثیر درآمد دریافتی است و ازسویی متأثر از سطح عمومی قیمت‌ها. اگر دریافتی خانوارها و سطح عمومی قیمت‌ها با یک نرخ تغییر کند، در آن صورت قدرت خرید خانوار ثابت خواهد ماند.

تغییر در قیمت‌های نسبی توزیع درآمد (هزینه) را هم تحت تأثیر قرار می‌دهد. این تغییرات بستگی به ترکیب کالاها در سبد مصرفی خانوارها دارد. اگر افزایش قیمت‌های نسبی مربوط به کالاهای ضروری باشد، در این حالت کاهش رفاه خانوارهای کم‌درآمد به‌طور نسبی بیشتر خواهد بود. برعکس اگر افزایش قیمت‌های نسبی مربوط به کالاهای غیرضروری باشد، کاهش رفاه نسبی خانوار پردرآمد بیشتر خواهد بود.

تغییرات قیمتی اخیر، منجر به تحولات مصرف خانوارها هم از نظر ارزشی و هم مقداری گردیده است. به‌طوری‌که مصرف بخش خصوصی برحسب ارزش جاری در دوره ۱۳۸۶-۱۳۹۲ بیش از ۲/۳ برابر گشته، حال آنکه مصرف حقیقی تنها ۱/۰۱ برابر بوده است (بدون احتساب رشد جمعیت).

سیاست پرداخت نقدی به خانوارها از یک طرف درآمد خانوار به‌ویژه خانوارهایی که در فقر مطلق بسر می‌برند را افزایش داده است. از طرف دیگر تورم حاصل از حذف یارانه و پیامدهای بعدی پرداخت نقدی (یعنی گسترش نقدینگی) منجر به افزایش سطح عمومی قیمت‌ها گردید. جدول ۱ آثار این تغییرات را بر شاخص رفاه (شاخص هزینه واقعی خانوار) در دوره ۱۳۸۶-۱۳۹۱ نشان می‌دهد.

یک تغییر مهم، پرداخت نسبی بالاتر در مناطق روستایی و در عین حال کوچکتر شدن سبد مصرفی خانوار روستایی است، دلیل آن سهم بالاتر کالاهای ضروری و پیشی گرفتن تورم این اقلام در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری است.

جدول ۱. شاخص هزینه کل مصرفی خانوارها به قیمت بازار^۱

مناطق	ارزش	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
مناطق شهری	اسمی	۱	۱/۱۷	۱/۴۳	۱/۲۶	۱/۸۱	۲/۲۶
	حقیقی	۱	۰/۹۴	۰/۹۲	۰/۹۲	۰/۹۶	۰/۹۲
مناطق روستایی	اسمی	۱	۱/۱۲	۱/۴۷	۱/۲۹	۱/۸۸	۲/۴۸
	حقیقی	۱	۰/۸۹	۰/۹۴	۰/۹۱	۰/۸۸	۰/۸۹
کل کشور	اسمی	۱	۱/۱۴	۱/۴۲	۱/۲۶	۱/۸۱	۲/۲۷
	حقیقی	۱	۰/۹۱	۰/۹۱	۰/۹۱	۰/۹۴	۰/۹۰

مأخذ: بانک مرکزی، حساب‌های ملی، ۱۳۹۱.

تغییرات قیمتی علاوه بر تغییر در هزینه (اسمی و حقیقی) کالاها، قادر است ترکیب نسبی کالاها را در سبد مصرفی تغییر دهد. جدول ۲ تغییرات مطلق شاخص هزینه (اسمی و واقعی) هر گروه کالایی نسبت به سال ۱۳۸۶ را نشان می‌دهد و جدول ۳ تغییرات نسبی سبد مصرفی را گزارش می‌کند.

جدول ۲. شاخص هزینه‌های حقیقی^۲ و اسمی مصرف نهایی یک خانوار

برحسب گروه‌های مختلف هزینه

گروه کالایی	ارزش	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و ...	اسمی	۱۰۰	۱۲۰	۱۳۰	۱۵۰	۲۰۰	۲۷۰
	حقیقی	۱۰۰	۹۰	۹۰	۸۰	۹۰	۸۰
پوشاک و کفش	اسمی	۱۰۰	۱۱۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۴۰	۱۹۰
	حقیقی	۱۰۰	۹۰	۹۰	۸۰	۸۰	۷۰
مسکن، آب، برق و ...	اسمی	۱۰۰	۱۲۰	۱۳۰	۱۵۰	۲۰۰	۲۴۰
	حقیقی	۱۰۰	۱۰۰	۹۰	۱۰۰	۱۱۰	۱۲۰
مبل و اثاثیه منزل	اسمی	۱۰۰	۱۰۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۴۰	۱۷۰
	حقیقی	۱۰۰	۸۰	۹۰	۹۰	۸۰	۷۰
بهداشت و درمان	اسمی	۱۰۰	۱۱۰	۱۳۰	۱۶۰	۱۷۰	۲۳۰
	حقیقی	۱۰۰	۹۰	۹۰	۹۰	۹۰	۹۰
حمل و نقل و ارتباطات	اسمی	۱۰۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۲۰	۱۵۰	۱۶۰
	حقیقی	۱۰۰	۹۰	۹۰	۹۰	۹۰	۷۰
خدمات آموزشی، فرهنگی و ...	اسمی	۱۰۰	۱۱۰	۱۳۰	۱۵۰	۱۷۰	۲۰۰
	حقیقی	۱۰۰	۱۰۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۰۰
سایر کالاها و خدمات	اسمی	۱۰۰	۱۰۰	۱۴۰	۱۵۰	۲۰۰	۲۳۰
	حقیقی	۱۰۰	۹۰	۹۰	۹۰	۹۰	۹۰
جمع هزینه‌ها	اسمی	۱۰۰	۱۱۰	۱۳۰	۱۴۰	۱۸۰	۲۳۰
	حقیقی	۱۰۰	۹۰	۹۰	۹۰	۹۰	۹۰

مأخذ: همان.

۱. ارزش حقیقی به قیمت سال ۱۳۸۳=۱۰۰.

۲. مقادیر حقیقی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳=۱۰۰ می‌باشد.

به‌طور خلاصه نتایج جداول ۲ و ۳ در سطح کلان به این شرح است:

۱. افزایش سهم هزینه خوراک از مخارج کل یکی از شاخص‌های کاهش رفاه خانوار می‌باشد. معمولاً سهم این گروه از کالاها در خانوارهای فقیر بزرگتر است. سهم گروه خوراکی‌ها در هزینه اسمی از ۲۸ درصد به ۳۳ درصد افزایش یافته، اما سهم این گروه برحسب ارزش حقیقی کاهش یافته است. بیشترین افزایش هزینه مربوط به گروه کالاهای خوراکی است، که در سال ۱۳۹۱ نسبت به سال ۱۳۸۶ تقریباً ۲/۷ برابر افزایش یافته است. از نظر ارزش حقیقی هزینه گروه خوراک ۲۰ درصد کاهش یافته است. به این ترتیب در قبال افزایش ۱۳۰ درصدی قیمت این گروه کالایی، خانوارها ۲۰ درصد از مصرف کاسته‌اند.
۲. گروه مسکن، آب، برق، سوخت و روشنایی پس از کالاهای خوراکی بیشترین وزن را در هزینه خانوارها داشته‌اند، وزن این گروه از کالاها از نظر ارزشی اسمی ده درصد افزایش و ارزش حقیقی آن ۳ درصد طی شش سال افزایش نشان می‌دهد. افزایش مصرف در این گروه کالایی می‌تواند مربوط به تجزیه خانوار به خانوارهای کوچکتر هم باشد.
۳. هزینه گروه بهداشت و درمان سومین رتبه در افزایش هزینه خانوارها را داشته است. این افزایش در هزینه باعث گردیده است که خانوار تقریباً ۱۰ درصد کمتر از این خدمات استفاده کنند. وزن این گروه در سبد حقیقی خانوار ۷ درصد می‌باشد و طی دوره تقریباً ثابت مانده است (مصرف این گروه از کالاها قابل کاهش نیست به‌ویژه جزء درمانی آن). به‌این ترتیب مجموعاً ۷۳ درصد از هزینه خانوارها مربوط به سه گروه کالاهای اساسی خوراک، مسکن و سوخت و بهداشت می‌باشد، عدم تغییر اساسی در ارزش حقیقی این گروه‌ها مبین آن است که مصرف آن در حد ضرورت است، به‌طوری‌که علیرغم شدت افزایش قیمت‌ها، خانوارها قادر به تغییر اساسی در رفتار مصرفی نبوده‌اند.
۴. سهم هزینه گروه حمل‌ونقل و ارتباطات چه از نظر ارزش اسمی و چه از نظر ارزش حقیقی در سبد خانوار کاهش نشان می‌دهد. استفاده از خدمات حمل‌ونقل تحت تأثیر افزایش ۶۰ درصدی بهای این خدمات بیش از ۳۰ درصد نسبت به سال ۱۳۸۶ کاهش یافته است. بخشی از این کاهش مربوط به رکود اقتصادی به‌ویژه رکود صنعت گردشگری است. بیشترین افت گروه حمل‌ونقل مربوط به سال ۱۳۹۱ است، علیرغم اینکه رشد هزینه این گروه از خدمات در این سال ناچیز بوده است. این امر نتیجه کم‌حرکی اقتصاد، ناشی از رکود را تأیید می‌کند.
۵. شاخص هزینه جاری در گروه آموزش، تفریح و خدمات فرهنگی علیرغم رشد ۱۰۰ درصدی تغییری در سهم این گروه کالایی از نظر شاخص هزینه حقیقی نداشته است. این ناشی از سهم ناچیز هزینه تفریح و خدمات فرهنگی در سبد خانوارها می‌باشد.
۶. گروه کالاهای مبلمان و اثاثیه منزل و خدمات مربوطه که کالاهای نسبتاً بادوام را تشکیل می‌دهند جزء دسته کالاهایی هستند که مصرف آنها باعث افزایش رفاه می‌شود. شاخص هزینه این گروه کالایی حدود ۷۰ درصد از نظر ارزش اسمی رشد کرده است، اما به‌لحاظ ارزش حقیقی ۳۰ درصد از مصرف آنها

کاسته است. سهم هزینه اسمی کالای بادوام در بودجه خانوار تنها حدود ۴ درصد می‌باشد (که نسبت به سال ۱۳۸۶ تقریباً ۳۰ درصد پایین‌تر است). افت تقاضای این گروه از کالاها خود مبین کاهش رفاه خانوارها طی این شش سال است.

معمولاً اولین گروه کالایی که تحت تأثیر کاهش درآمد قرار می‌گیرد، کالاهای نسبتاً بادوام هستند که از کسب درآمدی بالاتری نسبت به کالاهای ضروری برخوردارند.

افت مصرف این گروه کالایی نه تنها حکایت از کاهش سطح رفاه مصرف‌کننده دارد، بلکه از دیدگاه رشد اقتصادی، افت تقاضا برای لوازم خانگی که معمولاً صنایع متوسط را تشکیل می‌دهند، در نتیجه کاهش سرمایه‌گذاری در این گروه از کالاها را در پی خواهد داشت. از نظر اشتغال و درآمدزایی این صنایع نقش مهمی در اقتصاد دارند. وقتی خانوارها کمتر از پنج درصد از کل مخارجشان را به این گروه اختصاص می‌دهند، بی‌تردید، این صنعت نمی‌تواند رشد مطلوبی داشته باشد. این در حالی است که تمامی ۱۵۳ هزار میلیارد ریال^۱ هزینه صرف شده روی این گروه کالایی که ۴ درصد بودجه خانوارها را تشکیل می‌دهد، به تولیدکنندگان داخلی تعلق نگرفته است. این رقم شامل هزینه تعمیر، نگهداری و واردات لوازم خانگی هم می‌باشد.

از طرف دیگر کاهش مصرف این اقلام عدم تعادل گسترده‌ای بین بخش صنعت لوازم خانگی و سایر بخش‌ها ایجاد می‌کند. ادامه چنین فرآیندی سرمایه‌گذاری در تولید لوازم خانگی را در مقایسه با سایر صنایع مخاطره‌انگیزتر می‌کند.

جدول ۳. سهم هزینه گروه‌های مختلف کالا در هزینه کل^۲

گروه کالایی	ارزش	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و ...	اسمی	۳۳	۲۸	۲۸	۲۸	۳۰	۳۳
	حقیقی	۲۴	۲۵	۲۵	۲۴	۲۴	۲۴
پوشاک و کفش	اسمی	۵	۶	۶	۶	۵	۵
	حقیقی	۵	۷	۷	۶	۶	۵
مسکن، آب، برق و ...	اسمی	۳۳	۳۳	۳۱	۳۲	۳۳	۳۳
	حقیقی	۳۸	۳۱	۲۹	۳۲	۳۳	۳۸
مبل و اثاثیه منزل	اسمی	۴	۵	۶	۵	۴	۴
	حقیقی	۵	۵	۶	۶	۵	۵
بهداشت و درمان	اسمی	۷	۷	۷	۸	۷	۷
	حقیقی	۷	۷	۷	۷	۶	۷
حمل‌ونقل و ارتباطات	اسمی	۱۱	۱۴	۱۴	۱۳	۱۳	۱۱
	حقیقی	۱۴	۱۷	۱۸	۱۷	۱۶	۱۴

۱. بانک مرکزی، حساب‌های ملی، ۱۳۳۸ - ۱۳۹۱.

۲. مقادیر حقیقی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳=۱۰۰ می‌باشد.

۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	ارزش	گروه کالایی
۳	۳	۴	۴	۳	۳	اسمی	خدمات آموزشی، فرهنگی و...
۴	۴	۵	۴	۴	۴	حقیقی	
۴	۵	۴	۵	۴	۴	اسمی	سایر کالاها و خدمات
۳	۴	۴	۴	۴	۳	حقیقی	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	اسمی	جمع

مأخذ: همان.

با توجه به اینکه بخشی از محصولات خانگی وارداتی است، در شرایط افزایش قیمت‌های داخلی، واردات آن افزایش خواهد یافت و سیاستگذار از طریق واردات، با افزایش قیمت کالاهای قابل مبادله تا حدودی مقابله می‌کند. از این رو این بخش‌ها بیشتر از فعالیت‌هایی که محصول‌شان کالا و خدمات غیرقابل مبادله است (مثل مسکن و خدمات) دچار کاهش سرمایه‌گذاری می‌گردند.

جدول ۴. شاخص هزینه‌های مصرف نهایی یک خانوار بر حسب نوع کالاها و خدمات^۱

۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	شاخص	گروه کالایی
۱۰۳	۱۱۶	۱۱۰	۱۰۵	۹۷	۱۰۰	جاری	کالاهای بادوام*
۴۳	۶۶	۷۷	۸۲	۸۲	۱۰۰	واقعی	
۱۸۹	۱۴۵	۱۲۵	۱۲۱	۱۰۸	۱۰۰	جاری	کالاهای نیمه بادوام
۷۴	۸۱	۸۵	۹۲	۹۰	۱۰۰	واقعی	
۲۸۲	۲۱۸	۱۵۰	۱۲۸	۱۱۵	۱۰۰	جاری	کالاهای بی‌دوام
۹۷	۱۰۴	۹۰	۸۹	۸۹	۱۰۰	واقعی	
۲۲۰	۱۷۴	۱۴۷	۱۲۹	۱۱۹	۱۰۰	جاری	خدمات
۱۰۱	۹۵	۹۶	۹۴	۹۶	۱۰۰	واقعی	
۲۲۷	۱۸۱	۱۴۲	۱۲۶	۱۱۴	۱۰۰	جاری	جمع
۹۴	۹۷	۹۸	۹۹	۹۷	۱۰۰	واقعی	
۱۰۳	۱۱۶	۱۱۰	۱۰۵	۹۷	۱۰۰	واقعی	

مأخذ: همان.

* شامل کالاهایی که عمر مصرف بیش از یکسال دارند.

۱. مقادیر حقیقی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳=۱۰۰ می‌باشد.

جدول ۵. سهم هزینه‌های مصرف نهایی یک خانوار کشور بر حسب نوع کالاها و خدمات^۱

گروه کالایی	شاخص	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
کالاهای بادوام	جاری	۱۰	۸	۸	۷	۶	۴
	واقعی	۱۱	۹	۹	۹	۷	۵
کالاهای نیمه بادوام	جاری	۱۰	۱۰	۱۰	۹	۸	۸
	واقعی	۱۱	۱۰	۱۰	۱۰	۹	۹
کالاهای بی‌دوام	جاری	۳۴	۳۴	۳۵	۳۶	۴۱	۴۲
	واقعی	۳۴	۳۱	۳۱	۳۱	۳۶	۳۵
خدمات	جاری	۴۶	۴۸	۴۸	۴۸	۴۴	۴۵
	واقعی	۴۸	۴۷	۴۶	۴۷	۴۷	۵۱
جمع	جاری	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: همان.

۱-۱. شاخص هزینه زندگی در مناطق شهری

با توجه به ویژگی‌های دموگرافیکی، سطح درآمدها و قیمت‌ها، تغییرات رفاهی در مناطق روستایی و شهری متفاوت است.

در سال ۱۳۸۸ تقریباً ۱۳/۸۴ میلیون خانوار با بُعد ۳/۸ نفر و متوسط سن سرپرست خانوار ۴۷/۷ سال در مناطق شهری سکونت داشته‌اند که به‌ازای هر یکصد خانوار ۱۰۴ شاغل وجود داشته است. این نسبت‌ها در سال ۱۳۹۲، تغییرات اندکی داشته‌اند. بُعد خانوار به ۳/۵ نفر، میانگین سنی ۴۹/۵ سال و به‌ازای هر صد خانوار ۱۱۵ نفر شاغل وجود داشته است.

(میلیون خانوار- نفر)

جدول ۶. تعداد و ابعاد خانوارها

مناطق	سال	تعداد خانوار	بعد خانوار
شهری	۱۳۸۸	۱۳/۸	۳/۸
	۱۳۹۱	۱۵	۳/۷
	۱۳۹۲	۱۵/۹	۳/۵
	۱۳۹۳	۱۷/۶	*
روستایی	۱۳۸۸	۵/۰۲	۴/۲
	۱۳۹۱	۵/۵	۳/۹
	۱۳۹۲	۵/۷	۳/۸
	۱۳۹۳	۶/۲	*

مأخذ: بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی.

* ارقام تفکیک شده در دسترس نیست. میانگین بُعد خانوار کشور ۳/۴۴ است که ۰/۹ نفر نسبت به سال قبل کاهش یافته است.

طی ۸ سال منتهی به ۱۳۹۳ شاخص هزینه زندگی خانوارها در مناطق شهری به‌لحاظ ارزش اسمی، در مقایسه با سال ۱۳۸۶، ۲/۸۵ برابر شده است.

۱. مقادیر حقیقی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳=۱۰۰ می‌باشد.

میانگین رشد سالیانه افزایش شاخص هزینه زندگی طی دوره ۱۳۸۷-۱۳۸۸ نسبت به سال ۱۳۸۶، ده درصد و پس از هدفمندی متوسط رشد سالیانه ۱۰۷ درصد می‌باشد. با فرض اینکه سبد مصرف‌کننده طی دوره مذکور تغییر نکرده باشد، ارزش حقیقی سبد مصرفی سالیانه به‌طور میانگین به ترتیب ۶ درصد و ۲۱ درصد کاهش یافته است.

سهام کالاهای گروه خوراکی در سبد مصرفی از ۲۲/۷ درصد قبل از هدفمندی به میانگین ۳۱ درصد بعد از هدفمندی افزایش یافته است. در مقابل سهم مسکن از ۲۷ درصد به ۲۲/۳ درصد کاهش یافته است. سهم گروه آب، برق و سوخت پس از هدفمندی تقریباً دو برابر شده است. کاهش سهم هزینه حمل‌ونقل هم تحت تأثیر افزایش قیمت و نیز رکود حاکم بر اقتصاد بوده است.

جدول ۷. شاخص هزینه‌های نهایی یک خانوار شهری برحسب گروه‌های کالایی

به قیمت جاری								
۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۳۱۹	۳۰۲	۲۴۵	۱۸۰	۱۴۴	۱۱۸	۱۱۷	۱۰۰	خوراک
۲۳۹	۲۱۳	۱۶۵	۱۲۵	۱۲۱	۱۱۰	۱۱۲	۱۰۰	پوشاک و کفش
۳۰۴	۲۶۸	۲۱۳	۱۶۴	۱۴۷	۸۵	۱۲۶	۱۰۰	مسکن
۴۰۱	۳۱۵	۲۹۰	۳۲۶	۱۴۰	۱۰۱	۹۸	۱۰۰	آب، برق و سوخت
۱۷۹	۱۷۳	۱۲۴	۱۱۸	۱۱۵	×	۱۰۰	۱۰۰	کالاهای بادوام
۳۷۸	۳۳۸	۲۳۷	۱۵۴	۱۳۸	×	۱۱۵	۱۰۰	کالای کم‌دوام و مصرفی
۳۲۹	۲۷۹	۲۰۹	۱۷۱	۱۵۵	۸۷	۱۱۶	۱۰۰	بهداشت و درمان
۲۱۴	۱۷۱	۱۳۸	۱۲۵	۱۱۴	۹۰	۱۰۵	۱۰۰	حمل‌ونقل و ارتباطات
۲۵۲	۲۲۴	۱۸۱	۱۵۶	۱۵۱	۶۰	۱۱۵	۱۰۰	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی
۲۸۲	۲۳۲	۱۸۱	۱۵۷	۱۴۲	۲۳۶	۱۰۹	۱۰۰	کالاها و خدمات متفرقه
۲۸۵	۲۵۰	۱۹۹	۱۶۰	۱۳۸	۱۰۵	۱۱۵	۱۰۰	هزینه کل
به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰								
۵۷	۵۹	۷۷	۷۴	۷۸	۷۹	۸۹	۱۰۰	خوراک
۶۸	۷۰	۶۹	۷۹	۸۸	۸۷	۹۷	۱۰۰	پوشاک و کفش
۱۰۷	۱۱۰	۷۷	۹۷	۹۷	۵۹	۹۵	۱۰۰	مسکن
۴۳	۴۲	۱۰۷	۵۶	۸۰	۹۵	۹۶	۱۰۰	آب، برق و سوخت
۵۲	۵۵	۴۱	۷۵	۸۳	*	۸۲	۱۰۰	کالاهای بادوام
۱۰۹	۱۰۸	۵۷	۹۹	۹۹	*	۹۴	۱۰۰	کالای کم‌دوام و مصرفی
۱۰۳	۱۰۵	۱۱۰	۱۰۸	۱۰۹	۶۹	۱۰۱	۱۰۰	بهداشت و درمان
۶۲	۶۱	۱۰۹	۷۸	۹۱	۸۲	۱۰۱	۱۰۰	حمل‌ونقل و ارتباطات
۷۸	۸۳	۶۶	۹۹	۱۱۷	۴۹	۱۰۳	۱۰۰	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی
۵۸	۵۳	۸۷	۶۵	۸۴	۱۷۲	۹۱	۱۰۰	کالاها و خدمات متفرقه
۷۳	۷۴	۷۷	۸۱	۸۹	۹۴	۹۴	۱۰۰	هزینه کل

مأخذ: مرکز آمار ایران هزینه و درآمد خانوار.

* برای سال ۱۳۸۸ در گروه کالاهای متفرقه منظور گردیده است.

جدول ۸. میانگین شاخص هزینه‌های نهایی یک خانوار شهری بر حسب گروه‌های کالایی

عنوان	۱۳۸۶	میانگین دوره ۱۳۸۷-۱۳۸۸	میانگین دوره ۱۳۸۹-۱۳۹۳
خوراک	۱۰۰	۱۱۸	۲۳۸
پوشاک و کفش	۱۰۰	۱۱۱	۱۷۳
مسکن	۱۰۰	۱۰۶	۲۱۹
آب، برق و سوخت	۱۰۰	۹۹	۲۹۴
کالاهای بادوام	۱۰۰	*	۱۴۲
کالای کم‌دوام و مصرفی	۱۰۰	*	۲۴۹
بهداشت و درمان	۱۰۰	۱۰۲	۲۲۹
حمل‌ونقل و ارتباطات	۱۰۰	۹۸	۱۵۳
آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی	۱۰۰	۸۷	۱۹۳
کالاها و خدمات متفرقه	۱۰۰	۱۷۲	۱۹۹
هزینه کل	۱۰۰	۱۱۰	۲۰۷
به قیمت ثابت ۱۳۹۰=۱۰۰			
خوراک	۱۰۰	۸۴	۶۹
پوشاک و کفش	۱۰۰	۹۲	۷۵
مسکن	۱۰۰	۷۷	۹۸
آب، برق و سوخت	۱۰۰	۹۵	۶۵
کالاهای بادوام	۱۰۰	*	۶۱
کالای کم‌دوام و مصرفی	۱۰۰	*	۹۵
بهداشت و درمان	۱۰۰	۸۵	۱۰۷
حمل‌ونقل و ارتباطات	۱۰۰	۹۲	۸۰
آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی	۱۰۰	۷۶	۸۹
کالاها و خدمات متفرقه	۱۰۰	۱۳۲	۶۹
هزینه کل	۱۰۰	۹۴	۷۹

مأخذ: همان.

* برای سال ۱۳۸۸ در گروه کالاها متفرقه منظور گردیده است.

براساس جدول ۹ دو گروه خوراک و مسکن به‌طور میانگین طی دوره سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ به تنهایی نزدیک به ۵۴ درصد هزینه خانوار را در بر می‌گیرد. از سوی دیگر طبق جدول ۸، در مقابل رشد ۱۳۸ درصدی میانگین هزینه گروه خوراک در سال‌های منتهی به ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۸۶، شاخص هزینه به قیمت ثابت طی این دوره ۴۳ درصد کاهش یافته است. بیشترین فشار بر هزینه زندگی خانوارها از ناحیه گروه خوراک و مسکن به‌دلیل سهم بالای آنها در مخارج خانوار و سپس مربوط به حمل‌ونقل و بهداشت و درمان می‌باشد. براساس جدول ۹ در مجموع به‌طور میانگین طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ نزدیک به ۸۰ درصد مخارج خانوار مربوط به پنج قلم کالای اساسی (خوراک، مسکن و سوخت، بهداشت و درمان و حمل‌ونقل) می‌باشد.

به این ترتیب سیاست‌های کاهش هزینه مسکن، طرح‌های بهبود حمل‌ونقل عمومی و بیمه‌های درمانی به‌طور قابل ملاحظه‌ای می‌تواند در وضعیت معیشتی خانوارهای مناطق روستایی اثرگذار باشد.

جدول ۹. سهم هزینه گروه‌های کالایی مصرفی خانوار مناطق شهری

به قیمت جاری		
میانگین دوره قبل از هدفمندی (۱۳۸۶-۱۳۸۷)	میانگین دوره پس از هدفمندی (۱۳۸۹-۱۳۹۳)	
۲۲	۲۵	خوراک
۵	۴	پوشاک و کفش
۲۹	۲۹	مسکن
۲	۳	آب، برق و سوخت
۳	۳	کالاهای بادوام
۱	۲	کالای کم‌دوام و مصرفی
۸	۹	بهداشت و درمان
۱۶	۱۳	حمل‌ونقل و ارتباطات
۳	۳	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی
۱۰	۱۰	کالاها و خدمات متفرقه
۱۰۰	۱۰۰	هزینه کل
به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰=۱۰۰		
۲۶	۲۳	خوراک
۴	۴	پوشاک و کفش
۲۴	۳۱	مسکن
۷	۴	آب، برق و سوخت
۳	۲	کالاهای بادوام
۱	۱	کالای کم‌دوام و مصرفی
۷	۹	بهداشت و درمان
۱۴	۱۲	حمل‌ونقل و ارتباطات
۳	۳	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی
۱۲	۹	کالاها و خدمات متفرقه
۱۰۰	۱۰۰	هزینه کل

مأخذ: همان.

توضیح: در تعدیل ارزش کالاها و خدمات به قیمت ثابت از اطلاعات شاخص هزینه زندگی بانک مرکزی استفاده شده است.

علیرغم رشد کندتر شاخص هزینه کالاهای بادوام به قیمت جاری (میانگین سالیانه بعد از هدفمندی ۳۴/۸ درصد) مصرف حقیقی آن در سال ۱۳۹۳ نزدیک به ۴۰ درصد پایین‌تر از سال ۱۳۸۶ می‌باشد. با توجه به کاهش درآمدی بالاتر این گروه از کالاها، چنین آفتی در مصرف خانوارها ناشی از عدم توفیق

در کاهش مصرف کالاهای ضروری تر می‌باشد. این می‌تواند مبین آن باشد که خانوارها با توجه به وضعیت موجود، از حداقل مصرف این گروه کالایی برخوردارند و کاهش بیشتر در مصرف کالاهایی که نزدیک به ۸۰ درصد هزینه خانوار را در بر می‌گیرد، امکان‌پذیر نیست.

به این ترتیب سیاست هدفمندی بارانه‌ها و تکانه‌های پس از آن، بیش از آنکه اهداف سیاستگذار را تأمین کند و مصرف برخی از کالاها مثل سوخت و حمل‌ونقل را کارآتر نماید، از طریق شوک قیمتی تغییرات سبد مصرفی خانوار را به زیان مصرف کالاهای بادوام و در نتیجه کاهش رفاه مصرف‌کننده تغییر داده است. کارآ نمودن مصرف برخی از کالاها به‌ویژه سوخت و حمل‌ونقل مستلزم بهبود کارایی تجهیزات و تغییر تکنولوژی می‌باشد، به‌طوری که منجر به کاهش ضایعات (در مورد کالاهای خوراکی) هنگام مصرف و یا بهبود کارایی در مصرف به‌ویژه در مورد گروه آب، برق، سوخت و حمل‌ونقل می‌باشد.

به این ترتیب خانوارهای مناطق شهری حدود ۲۰ درصد مخارج را صرف کالاها و خدمات دیگر مثل پوشاک، لوازم بادوام، آموزش و... نموده‌اند. عارضه نامطلوب این روند بر سرمایه‌گذاری و تولید این اقلام ظاهر خواهد شد. (جدول ۹)

نتیجه مایوس‌کننده‌ای که از تقسیم‌بندی کالاها به گروه بادوام، کم‌دوام و بی‌دوام حاصل می‌شود این است که، سهم کالاهای بادوام که معمولاً منشأ رفاه هستند، در پی افزایش هزینه کالاهای اساسی، به‌شدت کاهش یافته است. سهم هزینه کالاهای بادوام به قیمت ثابت از ۳ درصد به ۲ درصد. این امر از دیدگاه تولید این کالاها نگران‌کننده است.

– تغییرات شاخص هزینه زندگی در دهک‌های هزینه در مناطق شهری

تورم هزینه خانوارها در گروه‌های مختلف درآمدی را به‌طور یکسان تحت تأثیر قرار نمی‌دهند. از آنجا که کالاهای ضروری سهم بالاتری در سبد گروه‌های کم‌درآمد دارد، تورم این کالاها تأثیر زیادی در ایجاد نابرابری دارند. وقتی تورم همراه با رکود باشد، آثار بازار کار هم به این شرایط اضافه می‌شود.

تغییرات سبد مصرفی دهک‌های پایینی تحت تأثیر تحولات دوره ۱۳۸۸-۱۳۹۳ گسترده‌تر از سایر گروه‌هاست. هرچند که در دو سال اول پس از هدفمندی سهم گروه‌های کم‌درآمد تحت تأثیر پرداخت نقدی و در عین حال افت درآمد طبقات پردرآمد (تحت تأثیر رکود اقتصادی) بهبودی در سهم نسبی گروه‌های کم‌درآمد ایجاد شد. هرچند که نمی‌توان از آن تعبیر با بهبود توزیع درآمد نمود. تورم با از دست رفتن قدرت خرید پرداخت نقدی در اثر رشد تورم سهم گروه‌های کم‌درآمد به رقم سال ۱۳۸۸ نزدیک‌تر است.

سهم هزینه گروه خوراک در کلیه دهک‌ها افزایش یافته است، مجدداً این به معنای افت رفاه در تمام طبقات است. اما این کاهش رفاه در دهک‌های هزینه‌ای یکسان نیست (جدول ۱۲).

در مقایسه با سال ۱۳۸۸ سهم (نسبی) هزینه پایین‌ترین دهک، اندکی بهبود یافته است، سهم ۵۰ درصد از خانوارها از ۲۴ درصد در سال ۱۳۸۸ به ۲۸ درصد در سال ۱۳۹۲ بهبود یافته است. سهم دهک

آخر (پرآمدترین طبقه) از ۲۸ درصد به ۲۶ درصد در سال ۱۳۹۲ کاهش، ولی مجدداً در سال ۱۳۹۳ با تعدیل آثار هدفمندی مجدداً این نسبت به ۳۰ درصد افزایش یافته است. در شرایط رکودی این تغییرات نمی‌تواند مبین بهبود توزیع باشد، طبق نظریه کوزنتس وقتی اقتصاد با رکود مواجه می‌شود، با کاهش اشتغال، افراد به مشاغل با بهره‌وری پایین‌تر انتقال می‌یابند، در این حالت شاخص‌های نابرابری بهبود نشان می‌دهند، لذا این تغییرات ضرورتاً به معنای بهبود توزیع درآمد نیست. کاهش میانگین سن سرپرست خانوارها و افزایش نسبت شاغلین در دهک اول نیز مبین همین مسئله است.

سه‌م دهک اول از مخارج نسبت به قبل از اجرای طرح پرداخت یارانه به میزان یک درصد بهبود یافته است. با توجه به سطح پایین مخارج در این دهک، پرداخت نقدی یارانه سهم قابل توجه‌تری از مخارج این گروه را شامل می‌شود. این امر موجب بهبود موقعیت مخارج نسبی این خانوارها شده است. از طرف دیگر میانگین سن سرپرستان در این گروه در مقایسه با بقیه گروه‌ها بالاتر است. این نشان می‌دهد که شروع دوران بازنشستگی احتمال پیوستن به گروه فقیر را افزایش می‌دهد.

از طرف دیگر بعد خانوار دهک اول نسبت به سال ۱۳۸۸ بیش از ۱/۶ (در سال ۱۳۹۳) برابر بیشتر شده است. این بدان معناست که خانوارهای جوان‌تری طی این سال‌ها به دهک فقیر پیوسته‌اند، درعین حال مهمترین دلیل قرار گرفتن در دهک پایین درآمدی فقدان اشتغال مکفی می‌باشد. در دهک فقیر به‌ازای هر ده خانوار در مناطق شهری ۹ نفر شاغل وجود دارد. در دهک پردرآمد به‌ازای هر ده خانوار ۱۱ نفر می‌باشد (این نسبت در سال ۱۳۸۸ حدود ۱۳ نفر شاغل در ازای ده خانوار می‌باشد). سهم دهک با درآمد بالا از کل هزینه که تا سال ۱۳۹۲ به ۲۶ درصد تقلیل یافته بود به ۳۰ درصد رسیده است.

جدول ۱۰. ویژگی خانوارها ۱۳۸۸-۱۳۹۳

سهم دهک از هزینه کل	متوسط بُعد خانوار				نسبت شاغلین در خانوار				متوسط سن سرپرست				دهک در مناطق شهری			
	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۰	۱۳۸۸	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۰	۱۳۸۸	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۰	۱۳۸۸				
۳	۳	۳	۲	۴/۵	۳/۴	۲/۵	۲/۷	۰/۹	۰/۷	۰/۵	۰/۶	۴۸	۵۰	۵۵	۵۴	اول
۴	۵	۴	۴	۴/۲	۳/۷	۳/۳	۳/۵	۱/۰	۰/۹	۰/۸	۰/۸	۴۸	۴۷	۴۹	۴۸	دوم
۵	۶	۵	۵	۳/۹	۳/۷	۳/۶	۳/۸	۱/۰	۰/۹	۰/۹	۱	۴۸	۴۶	۴۸	۴۶	سوم
۶	۶	۶	۶	۳/۸	۳/۷	۳/۸	۳/۹	۱/۰	۱	۱	۱	۴۸	۴۷	۴۸	۴۶	چهارم
۷	۸	۸	۷	۳/۶	۳/۷	۴	۴/۱	۰/۹	۰/۹	۱	۱/۱	۴۸	۴۷	۴۸	۴۷	پنجم
۸	۹	۹	۹	۳/۵	۳/۶	۴	۴/۲	۰/۹	۱	۱	۱/۱	۴۸	۴۷	۴۹	۴۷	ششم
۱۰	۱۰	۱۱	۱۰	۳/۳	۳/۷	۴/۱	۴/۳	۰/۹	۱	۱/۱	۱/۱	۴۹	۴۷	۴۹	۴۷	هفتم
۱۲	۱۲	۱۳	۱۳	۳/۲	۳/۶	۴/۲	۴/۴	۰/۹	۱	۱/۱	۱/۲	۵۰	۴۷	۴۹	۴۷	هشتم
۱۵	۱۵	۱۶	۱۶	۳/۰	۳/۶	۴/۲	۴/۴	۰/۹	۱	۱/۱	۱/۲	۵۰	۴۸	۴۹	۴۸	نهم
۳۰	۲۶	۲۶	۲۸	۲/۶	۳/۳	۴/۳	۴/۴	۰/۹	۱	۱/۱	۱/۳	۵۲	۵۰	۵۱	۴۸	دهم

مأخذ: مرکز آمار، نتایج طرح نمونه‌گیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری.

همانطور که در جدول ۱۱ ملاحظه می‌شود بار اصلی تورم رکودی به عهده طبقات میانی دهک‌های توزیعی بوده است (به‌ویژه دهک ششم، هشتم و نهم).

میانگین شاخص هزینه زندگی خانوار کم‌درآمد (دهک اول) در سال‌های منتهی به ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۸۸ (سال پایه مورد نظر) حدود ۸۰ درصد بالاتر است. نسبت مشابه برای دهک دوم حدود ۸۶ درصد می‌باشد. مهم‌ترین دلیل رشد این شاخص افزایش بیشتر در قیمت گروه مواد غذایی است که سهم بالاتری در سبد مصرف خانوارهای فقیر دارند. این گروه از کالاها در سبد مصرفی دهک فقیر قبل از هدفمندی ۳۲/۲ درصد و پس از هدفمندی نزدیک به ۴۰ درصد می‌باشد (جدول ۱۲) این نسبت برای دهک دهم از ۱۵/۲ درصد به ۱۹/۸ درصد افزایش یافته است.

جدول ۱۱. میانگین شاخص هزینه زندگی دهک‌ها در مناطق شهری قبل از هدفمندی (۱۳۸۷-۱۳۸۸)

دهک												
متوسط کل											شاخص سال ۱۳۸۶	گروه کالایی
دهم	نهم	هشتم	هفتم	ششم	پنجم	چهارم	سوم	دوم	اول	متوسط کل	شاخص سال ۱۳۸۶	گروه کالایی
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	خوراک
۱۱۴	۱۱۶	۱۱۷	۱۲۴	۱۲۵	۱۲۸	۱۳۲	۱۳۵	۱۴۴	۱۶۴	۱۱۸	۱۰۰	پوشاک
۱۱۴	۱۱۵	۱۰۷	۱۳۱	۱۳۰	۱۳۳	۱۴۹	۱۵۲	۱۵۲	۲۲۲	۱۱۱	۱۰۰	مسکن
۹۳	۱۱۲	۱۱۲	۱۱۵	۱۱۸	۱۲۲	۱۲۳	۱۲۷	۱۳۳	۱۴۳	۱۰۶	۱۰۰	آب و برق و سوخت
۹۵	۹۷	۹۶	۹۲	۱۰۵	۱۰۶	۱۱۲	۱۱۰	۱۱۵	۱۳۸	۹۹	۱۰۰	بهداشت و درمان
۱۰۹	۱۱۵	۱۱۸	۱۱۳	۱۱۱	۱۱۲	۱۲۰	۱۱۹	۱۱۹	۱۲۱	۱۰۲	۱۰۰	حمل‌ونقل و ارتباطات
۹۸	۱۱۰	۱۲۱	۱۲۳	۱۲۱	۱۲۶	۱۲۶	۱۳۵	۱۵۵	۱۸۷	۹۸	۱۰۰	آموزش
۸۱	۹۲	۹۷	۱۱۸	۱۱۸	۱۳۰	۱۱۲	۱۰۸	۱۲۶	۱۱۲	۸۷	۱۰۰	سایر
۱۲۹	۱۳۱	۱۴۶	۱۴۷	۱۵۷	۱۶۴	۱۷۲	۱۷۹	۱۷۷	۲۰۸	۱۳۲	۱۰۰	هزینه کل
۱۰۶	۱۱۵	۱۱۹	۱۲۴	۱۲۶	۱۲۹	۱۳۲	۱۳۵	۱۴۲	۱۵۸	۱۱۰	۱۰۰	
میانگین شاخص هزینه زندگی دهک‌ها در مناطق شهری پس از هدفمندی (۱۳۸۹-۱۳۹۳)												
متوسط کل											شاخص سال ۱۳۸۶	گروه کالایی
دهم	نهم	هشتم	هفتم	ششم	پنجم	چهارم	سوم	دوم	اول	متوسط کل	شاخص سال ۱۳۸۶	گروه کالایی
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	خوراک
۲۳۲	۲۳۷	۲۳۹	۲۵۰	۲۵۷	۲۵۷	۲۶۷	۲۷۳	۲۸۲	۳۰۲	۲۳۸	۱۰۰	پوشاک
۱۹۱	۱۷۹	۱۸۴	۲۰۵	۱۹۵	۱۸۱	۱۹۲	۱۸۹	۱۸۶	۲۰۹	۱۷۳	۱۰۰	مسکن
۲۴۴	۲۴۱	۲۱۹	۲۱۹	۲۱۸	۲۲۵	۲۲۹	۲۳۵	۲۵۲	۲۷۲	۲۱۹	۱۰۰	آب و برق و سوخت
۳۱۵	۳۱۲	۲۸۹	۲۸۵	۳۰۲	۳۰۶	۳۰۴	۳۰۷	۳۰۵	۳۳۷	۲۹۴	۱۰۰	بهداشت و درمان
۱۹۴	۲۹۳	۳۱۶	۲۹۴	۲۹۷	۲۹۶	۲۹۸	۳۰۵	۲۹۰	۲۹۴	۲۲۹	۱۰۰	حمل‌ونقل و ارتباطات
۱۲۵	۱۶۶	۲۱۴	۲۴۶	۲۴۲	۲۵۱	۲۴۷	۲۶۶	۲۷۵	۳۰۶	۱۵۳	۱۰۰	آموزش
۲۰۱	۱۹۴	۲۰۷	۲۵۳	۲۵۰	۲۶۴	۲۳۱	۲۴۰	۲۲۸	۱۸۸	۱۹۳	۱۰۰	سایر
۲۰۱	۱۸۶	۲۰۶	۱۹۵	۲۱۵	۲۲۶	۲۴۲	۲۴۹	۲۵۰	۲۶۰	۱۸۹	۱۰۰	هزینه کل
۱۹۶	۲۱۷	۲۲۶	۲۳۳	۲۳۸	۲۴۳	۲۴۹	۲۵۶	۲۶۵	۲۸۵	۲۰۷	۱۰۰	

مأخذ: همان.

جدول ۱۲. میانگین سهم هزینه گروه‌های کالایی در دهک‌های هزینه مناطق شهری میانگین

دوره ۱۳۸۶-۱۳۸۷

دهک	خورا ک	پوشاک و کفش	مسکن	آب، برق و سوخت	کالاهای بادوام	کالای کم‌دوام و مصرفی	بهداشت و درمان	حمل‌ونقل و ارتباطات	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی	کالاها و خدمات متفرقه	هزینه کل
اول	۳۲/۲	۲/۴	۴۰/۰	۴/۵	۱/۲	۲/۰	۵/۷	۶/۴	۱/۰	۴/۶	۱۰۰
دوم	۳۱/۱	۳/۴	۳۵/۷	۴/۱	۱/۸	۲/۰	۵/۹	۸/۰	۱/۵	۶/۶	۱۰۰
سوم	۲۹/۶	۳/۸	۳۵/۲	۳/۵	۲/۰	۱/۸	۶/۰	۸/۵	۱/۷	۷/۸	۱۰۰
چهارم	۲۸/۵	۴/۳	۳۳/۴	۳/۳	۲/۶	۱/۸	۶/۴	۹/۵	۲/۱	۸/۲	۱۰۰
پنجم	۲۷/۵	۴/۸	۳۲/۶	۲/۹	۲/۸	۱/۶	۶/۴	۹/۷	۲/۴	۹/۲	۱۰۰
ششم	۲۵/۹	۵/۰	۳۲/۵	۲/۷	۳/۱	۱/۶	۶/۶	۱۰/۲	۲/۶	۹/۹	۱۰۰
هفتم	۲۴/۷	۵/۳	۳۰/۹	۲/۴	۳/۶	۱/۴	۷/۰	۱۰/۸	۳/۱	۱۰/۸	۱۰۰
هشتم	۲۳/۰	۵/۵	۳۰/۵	۲/۱	۳/۷	۱/۳	۶/۸	۱۳/۴	۳/۸	۱۰/۱	۱۰۰
نهم	۲۰/۴	۵/۹	۲۷/۶	۱/۷	۳/۹	۱/۱	۷/۲	۱۷/۷	۴/۱	۱۰/۵	۱۰۰
دهم	۱۵/۲	۵/۸	۲۳/۸	۱/۲	۴/۰	۰/۹	۱۱/۱	۲۴/۴	۳/۹	۹/۷	۱۰۰
میانگین خانوارها	۲۱/۸	۵/۳	۲۹/۰	۲/۱	۳/۵	۱/۳	۸/۱	۱۶/۱	۳/۳	۹/۶	۱۰۰
میانگین دوره ۱۳۸۹-۱۳۹۳											
دهک	خورا ک	پوشاک و کفش	مسکن	آب، برق و سوخت	کالاهای بادوام	کالای کم‌دوام و مصرفی	بهداشت و درمان	حمل‌ونقل و ارتباطات	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی	کالاها و خدمات متفرقه	هزینه کل
اول	۳۹/۸	۱/۵	۳۳/۴	۵/۶	۰/۷	۲/۲	۵/۹	۶/۲	۰/۷	۴/۰	۱۰۰
دوم	۳۸/۲	۲/۳	۲۹/۸	۵/۴	۱/۰	۲/۲	۶/۱	۷/۸	۱/۲	۵/۹	۱۰۰
سوم	۳۶/۶	۲/۸	۲۸/۳	۵/۰	۱/۳	۲/۱	۶/۷	۸/۷	۱/۶	۶/۹	۱۰۰
چهارم	۳۴/۹	۳/۱	۲۷/۶	۴/۸	۱/۵	۲/۱	۷/۰	۹/۳	۱/۸	۷/۸	۱۰۰
پنجم	۳۳/۴	۳/۷	۲۶/۴	۴/۵	۱/۸	۲/۰	۷/۳	۱۰/۰	۲/۲	۸/۵	۱۰۰
ششم	۳۱/۸	۴/۲	۲۵/۹	۴/۲	۲/۰	۱/۹	۷/۸	۱۰/۴	۲/۶	۹/۱	۱۰۰
هفتم	۳۰/۱	۴/۹	۲۵/۳	۳/۹	۲/۵	۱/۸	۸/۰	۱۱/۴	۳/۰	۹/۳	۱۰۰
هشتم	۲۸/۱	۵/۱	۲۴/۸	۳/۵	۲/۸	۱/۷	۸/۷	۱۲/۲	۳/۳	۹/۷	۱۰۰
نهم	۲۵/۶	۵/۵	۲۴/۷	۳/۲	۳/۲	۱/۵	۹/۰	۱۳/۸	۳/۶	۱۰/۰	۱۰۰
دهم	۱۹/۸	۶/۰	۲۴/۳	۲/۴	۴/۲	۱/۲	۱۰/۹	۱۶/۷	۳/۷	۱۰/۸	۱۰۰
میانگین خانوارها	۲۸/۱	۴/۷	۲۵/۷	۳/۷	۲/۸	۱/۷	۸/۷	۱۲/۵	۲/۹	۹/۳	۱۰۰

مأخذ: همان.

با توجه به تورم بالاتر گروه خوراکی‌ها^۱ و سهم بالاتر این گروه کالایی در هزینه طبقات کم‌درآمد، گروه‌های فقیر از افزایش قیمت گروه خوراکی‌ها آسیب بیشتری را تجربه کرده‌اند. به این ترتیب رشد ۴۱۴ درصدی قیمت گروه خوراکی در سال ۱۳۹۲ نسبت به سال ۱۳۸۶ (جدول ۱ ضمیمه)، برای خانوار دهک فقیر با ضریب ۰/۴۰ اثرگذار است، ولی برای خانوار دهک پردرآمد با ضریب ۰/۲۰ ایجاد هزینه

۱. شاخص قیمت گروه خوراکی‌ها از ۶۸/۳ در سال ۱۳۸۸ به ۲۰۴/۹ در سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است و شاخص قیمت گروه مسکن و سوخت از ۷۸/۸ در سال ۱۳۸۸ به ۱۳۵/۷ در سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است.

اضافی می‌نماید. تورم ۲۳۰ درصدی گروه غیرخوراکی برای خانوار کم‌درآمد با ضریب ۰/۶۰ و برای خانوار پردرآمد با ضریب ۰/۸۰ اثر داشته است (جدول ۱۲).

افزایش قیمت آب، برق و سوخت دومین گروه مشمول بالاترین افزایش بها می‌باشد که مجدداً با ضریب بالاتر برای گروه فقیر (۵/۶) و برای دهک پردرآمد با ضریب ۲/۴ اثرگذار است.

جدول ۱۳. سهم کالاهای ضروری در سبد مصرفی خانوارهای شهری

دهک	قبل از هدفمندی (۱۳۸۷-۱۳۸۸)		بعد از هدفمندی (۱۳۸۹-۱۳۹۳)	
	کالاهای ضروری	سایر	کالاهای ضروری*	سایر
اول	۸۹	۱۱	۹۱	۹
دوم	۸۵	۱۵	۸۷	۱۳
سوم	۸۳	۱۷	۸۵	۱۵
چهارم	۸۱	۱۹	۸۴	۱۶
پنجم	۷۹	۲۱	۸۲	۱۸
ششم	۷۸	۲۲	۸۰	۲۰
هفتم	۷۶	۲۴	۷۹	۲۱
هشتم	۷۶	۲۴	۷۷	۲۳
نهم	۷۴	۲۶	۷۶	۲۴
دهم	۷۶	۲۴	۷۴	۲۶
میانگین خانوارها	۷۷	۲۳	۷۹	۲۱

مأخذ: جدول ۱۲.

* شامل گروه خوراک، مسکن و سوخت، بهداشت و درمان و حمل‌ونقل.

به‌طور متوسط خانوارها ۷۷ درصد از هزینه‌ها را صرف چهار قلم کالای ضروری نموده‌اند. این نسبت پس از هدفمندی به ۷۹ درصد رسیده است. دهک فقیر ۹۱ درصد و دهک پردرآمد ۷۴ درصد صرف چهار قلم کالای ضروری کرده است. نکته مهم این است که سهم کالاهای ضروری در تمامی گروه‌های درآمدی به‌استثنای دهک دهم پس از هدفمندی افزایش نشان می‌دهند.

به این ترتیب افزایش بالاتر در گروه خوراکی برای دهک فقیر با ضریب ۴۰ درصد در حالی که برای گروه پردرآمد با ضریب نزدیک ۲۰ درصد اثر می‌گذارد.

تأثیر مجموعه تغییرات مطلق و نسبی قیمت‌ها بر میزان مصرف کالری در مناطق شهری در جدول ۱۴ گزارش شده است. همزمان با پرداخت یارانه نقدی، مصرف سالیانه کالری در سال ۱۳۹۰ برای دهک‌های پایینی شاهد افزایش بوده است. احتمال دارد بخشی از این افزایش مصرف کالری ناشی از بالاتر بودن سهم نسبی پرداخت انتقالی به گروه‌های فقیر باشد. اما با افزایش سطح عمومی قیمت‌ها از سال ۱۳۹۰، مصرف کالری برای طبقات کم‌درآمد هم کاهش یافته است. تغییرات منفی مصرف کالری

در سال ۱۳۸۸ در مقایسه با سال قبل ناشی از وضعیت نامطلوب اقتصادی نسبت به سال ۱۳۸۷ می‌باشد. اتفاق دیگر در این دوره، جانشینی کالاهای با ارزش غذایی بالا با کالاهای با ارزش غذایی کمتر در گروه‌های فقیر می‌باشد. از جمله کاهش ۱۶ درصدی مصرف گوشت قرمز و افزایش ۷/۵ درصدی مصرف گوشت مرغ می‌باشد. کاهش ۴۰ درصدی شیر و نگران‌کننده‌تر کاهش بیش از ۴۸ درصدی مصرف آن در دهک فقیر که عمدتاً خانوارهای سالمند را در خود جای داده است (جدول ۱۵).

جدول ۱۴. مقدار مصرف سرانه کالری در دهک‌های مناطق شهری ۱۳۸۷-۱۳۹۱ (کیلوکالری)

۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	گروه‌ها
۲۰۸۸	۲۲۶۶	۲۲۰۶	۲۱۲۸	۲۳۲۳	سه دهک اول، دوم و سوم
۲۴۸۱	۲۶۸۹	۲۶۶۳	۲۵۹۱	۲۷۲۲	دو دهک چهارم و پنجم
۲۷۸۹	۲۹۹۲	۲۹۳۸	۲۹۴۳	۳۰۶۷	دو دهک ششم و هفتم
۳۴۲۵	۳۴۵۳	۳۶۷۶	۳۶۴۸	۳۸۳۷	سه دهک هشتم، نهم و دهم
۲۷۰۸	۲۸۵۲	۲۸۸۵	۲۸۴۰	۳۰۰۶	متوسط سالیانه
تغییرات سالیانه (درصد)					
۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	متوسط دوره	گروه‌ها
-۷/۹	۲/۷	۳/۷	-۸/۴	-۲/۵	سه دهک اول، دوم و سوم
-۷/۷	۱/۰	۲/۸	-۴/۸	-۲/۲	دو دهک چهارم و پنجم
-۶/۸	۱/۹	-۰/۲	-۴/۰	-۲/۳	دو دهک ششم و هفتم
-۰/۸	-۶/۰	۰/۷	-۴/۹	-۲/۸	سه دهک هشتم، نهم و دهم
-۵/۱	-۱/۱	۱/۶	-۵/۵	-۲/۵	متوسط سالیانه

مأخذ: ماهنامه امنیت اقتصادی، شماره ۱۸، شهریورماه ۱۳۹۴.

جدول ۱۵. مصرف سرانه سالیانه اقلام مهم خوراکی در سه دهک پایین مناطق شهری ۱۳۸۸-۱۳۹۲

(کیلوگرم)

مناطق شهری				سال	انواع نان
دهک سوم	دهک دوم	دهک اول	متوسط		
۱۲۸	۱۳۱	۱۲۸	۱۲۹	۱۳۸۸	
۱۲۴	۱۲۷	۱۳۳	۱۲۸	۱۳۸۹	
۱۳۰	۱۲۵	۱۱۶	۱۲۳	۱۳۹۰	
۱۳۵	۱۲۵	۱۱۵	۱۲۴	۱۳۹۱	
۱۳۱	۱۲۶	۱۲۰	۱۲۵	۱۳۹۲	
۱/۸	-۳/۴	-۶/۷	-۳/۳	رشد پنج ساله (درصد)	
۶۳	۳۸	۲۲	۳۹	۱۳۸۸	برنج
۵۹	۳۸	۲۵	۳۸	۱۳۸۹	
۶۰	۳۹	۲۶	۳۹	۱۳۹۰	
۵۹	۳۷	۲۵	۳۸	۱۳۹۱	
۵۴	۳۴	۲۲	۳۴	۱۳۹۲	
-۱۵/۶	-۱۱/۵	۰	-۱۱/۱	رشد پنج ساله (درصد)	
۱۱۳	۶۹	۳۷	۶۸	۱۳۸۸	گندم
۱۲۰	۷۴	۴۴	۷۴	۱۳۸۹	
۱۱۵	۷۵	۴۵	۷۴	۱۳۹۰	
۱۱۵	۶۹	۴۴	۷۱	۱۳۹۱	
۱۰۳	۶۶	۴۱	۶۶	۱۳۹۲	
-۹/۳	-۳/۱	۱۳/۳	-۲/۷	رشد پنج ساله (درصد)	
۱۴۶	۱۰۸	۷۲	۱۰۴	۱۳۸۸	سبزی
۱۴۰	۱۰۳	۷۴	۱۰۱	۱۳۸۹	
۱۳۲	۱۰۰	۷۲	۹۷	۱۳۹۰	
۱۳۹	۹۸	۶۷	۹۶	۱۳۹۱	
۱۲۷	۹۰	۶۴	۹۰	۱۳۹۲	
-۱۲/۶	-۱۶/۱	-۱۰/۸	-۱۳/۷	رشد پنج ساله (درصد)	
۱۲	۸	۵	۸	۱۳۸۸	پنیر
۱۱	۸	۵	۸	۱۳۸۹	
۱۱	۸	۶	۸	۱۳۹۰	
۱۱	۸	۵	۸	۱۳۹۱	
۱۰	۷	۵	۷	۱۳۹۲	
-۱۳/۳	-۱۳/۵	-۱۴/۵	-۱۳/۷	رشد پنج ساله (درصد)	

مأخذ: همان.

جدول ۱۶. مصرف سرانه سالیانه اقلام پروتئینی در سه دهک پایین (۱۳۸۸-۱۳۹۲) (کیلوگرم)

سال	شهری			رشد پنج‌ساله (درصد)
	متوسط	دهک اول	دهک دوم	
۱۳۸۸	۹	۳	۹	-۱۴/۶
۱۳۸۹	۹	۳	۹	-۱۴/۶
۱۳۹۰	۹	۴	۹	-۱۴/۶
۱۳۹۱	۹	۴	۸	-۱۴/۶
۱۳۹۲	۷	۳	۷	-۱۴/۶
۱۳۸۸	۱۹	۱۲	۱۹	۷/۵
۱۳۸۹	۲۱	۱۴	۲۰	۷/۵
۱۳۹۰	۲۱	۱۵	۲۱	۷/۵
۱۳۹۱	۲۰	۱۴	۲۰	۷/۵
۱۳۹۲	۲۰	۱۵	۲۱	۷/۵
۱۳۸۸	۴۲	۳۰	۴۴	-۴۰/۲
۱۳۸۹	۴۲	۲۹	۴۴	-۴۰/۲
۱۳۹۰	۳۳	۲۲	۳۳	-۴۰/۲
۱۳۹۱	۲۶	۱۵	۲۷	-۴۰/۲
۱۳۹۲	۲۵	۱۶	۲۵	-۴۰/۲
۱۳۸۸	۶	۵	۷	۳/۹
۱۳۸۹	۷	۶	۷	۳/۹
۱۳۹۰	۶	۵	۷	۳/۹
۱۳۹۱	۷	۵	۷	۳/۹
۱۳۹۲	۷	۵	۷	۳/۹

مأخذ: همان.

۲-۱. شاخص هزینه زندگی در مناطق روستایی

یکی از پیامدهای مهم افزایش شدید قیمت حامل‌های انرژی پیشی گرفتن شاخص هزینه زندگی در مناطق روستایی در مقایسه با مناطق شهری می‌باشد. مجدداً این امر ناشی از بالاتر بودن سهم غذا و سوخت در سبد مصرفی خانوارهای روستایی است. بخشی از آن مربوط به بزرگتر بودن بُعد خانوار در مناطق روستایی و در مورد سوخت هم ناکارآمد بودن این تجهیزات و کیفیت مسکن روستایی است. شاخص هزینه زندگی به ارزش جاری در مناطق روستایی از ۱۰۰ واحد در سال ۱۳۸۶ به ۲۸۱ واحد در سال ۱۳۹۳ افزایش یافته است. به‌طور میانگین این افزایش بعد از هدفمندی سالیانه ۱۱۵ درصد بوده این رقم قبل از هدفمندی (۱۳۸۷-۱۳۸۸) ۱۳ درصد است.

در میان گروه‌های کالایی قیمت گروه خوراک از ۱۰۰ واحد به ۳۱۳ افزایش یافته است. میانگین این شاخص پس از هدفمندی ۲۳۹ واحد است، حال آنکه قبل از هدفمندی میانگین ۱۱۴ بوده است. در مقابل رشد فزاینده هزینه اسمی این گروه از کالاها، خانوار روستایی هزینه واقعی را ۲۰ درصد کاهش داده است. بیشترین افزایش مربوط به شاخص هزینه کالاهای کم و بی‌دوام است. اما سهم این اقلام در سبد مصرفی خانوارها تنها دو درصد است. شاخص هزینه گروه بهداشت و درمان برای خانوار روستایی پس از هدفمندی ۲۰۰ درصد افزایش یافته و در مقابل آن خانوار تنها ۱۴ درصد از هزینه حقیقی این گروه کالایی کاسته است. یکی از دلایل آن پایین بودن پوشش بیمه‌ای در مناطق روستایی است. سهم بهداشت و درمان در سبد مصرفی خانوار نسبتاً بالاتر است.

جدول ۱۷. شاخص هزینه نهایی خانوار روستایی برحسب گروه‌های کالایی

به قیمت جاری								
۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۳۱۳	۳۰۸	۲۵۲	۱۸۱	۱۴۴	۱۱۴	۱۱۵	۱۰۰	خوراک
۲۲۰	۲۰۸	۱۸۴	۱۴۰	۱۱۶	۱۰۳	۱۰۱	۱۰۰	پوشاک و کفش
۲۷۹	۲۴۵	۲۰۴	۱۶۵	۱۴۶	۱۲۳	۱۲۲	۱۰۰	مسکن
۴۱۱	۳۳۸	۳۱۵	۳۱۸	۱۴۶	۱۰۷	۱۰۴	۱۰۰	آب، برق و سوخت
۱۶۶	۱۶۲	۱۴۶	۱۱۳	۱۱۲	*	۹۲	۱۰۰	کالاهای بادوام
۳۸۸	۳۶۱	۲۴۸	۱۷۳	۱۵۵	*	۱۲۲	۱۰۰	کالای کم‌دوام و مصرفی
۳۰۴	۲۸۲	۲۲۶	۱۷۷	۱۶۸	۱۱۲	۱۲۰	۱۰۰	بهداشت و درمان
۲۴۴	۲۱۶	۱۸۶	۱۵۷	۱۲۷	۱۰۴	۱۰۶	۱۰۰	حمل‌ونقل و ارتباطات
۲۵۳	۲۳۲	۱۹۶	۱۵۰	۱۴۱	۵۱	۹۸	۱۰۰	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی
۲۴۸	۲۲۵	۱۹۵	۱۵۱	۱۴۱	۲۵۲	۱۰۰	۱۰۰	کالاها و خدمات متفرقه
۲۸۱	۲۶۳	۲۲۰	۱۷۰	۱۴۰	۱۱۶	۱۱۰	۱۰۰	هزینه کل
به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰								
۸۱	۸۱	۶۹	۷۹	۸۶	۸۷	۹۷	۱۰۰	خوراک
۶۷	۸۹	۷۷	۸۳	۷۹	۸۱	۸۴	۱۰۰	پوشاک و کفش
۹۰	۷۱	۹۱	۷۳	۷۹	۸۴	۹۱	۱۰۰	مسکن
۶۸	۵۶	۷۰	۷۵	۳۹	۹۲	۹۴	۱۰۰	آب، برق و سوخت
۴۵	۴۳	۶۵	۴۹	۶۷	*	۷۳	۱۰۰	کالاهای بادوام
۱۰۵	۹۵	۴۳	۷۵	۹۳	*	۹۸	۱۰۰	کالای کم‌دوام و مصرفی
۸۶	۷۸	۷۳	۸۳	۹۷	۸۲	۹۹	۱۰۰	بهداشت و درمان
۷۴	۷۷	۷۶	۸۷	۸۳	۸۷	۹۳	۱۰۰	حمل‌ونقل و ارتباطات
۹۸	۹۳	۸۰	۹۱	۱۱۲	۴۶	۹۲	۱۰۰	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی
۴۷	۴۰	۹۰	۳۷	۵۳	۱۷۵	۸۲	۱۰۰	کالاها و خدمات متفرقه
۷۴	۷۰	۶۹	۷۳	۷۷	۹۲	۹۲	۱۰۰	هزینه کل

مأخذ: مرکز آمار ایران هزینه و درآمد خانوار
* برای سال ۱۳۸۸ در گروه کالاهای متفرقه منظور گردیده است.

جدول ۱۸. سهم انواع کالاها و خدمات در هزینه کل خانوار روستایی

به قیمت جاری								
۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۴۱	۴۳	۴۲	۳۹	۳۷	۳۶	۳۸	۳۶	خوراک
۶	۶	۶	۶	۶	۷	۷	۷	پوشاک و کفش
۱۲	۱۱	۱۱	۱۱	۱۲	۱۲	۱۳	۱۲	مسکن
۵	۵	۵	۷	۴	۳	۳	۴	آب، برق و سوخت
۳	۳	۴	۴	۴	*	۵	۵	کالاهای بادوام
۲	۲	۲	۲	۲	*	۲	۲	کالای کم‌دوام و مصرفی
۸	۸	۸	۸	۹	۷	۸	۸	بهداشت و درمان
۱۲	۱۲	۱۲	۱۳	۱۳	۱۳	۱۴	۱۴	حمل‌ونقل و ارتباطات
۲	۲	۲	۲	۲	۱	۲	۲	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی
۸	۸	۸	۸	۱۰	۲۱	۹	۱۰	کالاها و خدمات متفرقه
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	هزینه کل
به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰								
۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۳۷	۳۸	۳۷	۳۷	۳۷	۳۲	۳۵	۳۳	خوراک
۵	۸	۸	۷	۶	۵	۶	۶	پوشاک و کفش
۱۴	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۱	۱۲	۱۲	مسکن
۷	۶	۷	۸	۴	۷	۸	۷	آب و فاضلاب، سوخت و روشنایی
۳	۳	۳	۳	۴	*	۴	۵	کالاهای بادوام
۲	۲	۲	۲	۲	*	۲	۲	کالای کم‌دوام و مصرفی
۹	۸	۸	۸	۹	۷	۸	۷	بهداشت و درمان
۱۲	۱۳	۱۴	۱۴	۱۳	۱۱	۱۲	۱۲	حمل‌ونقل و ارتباطات
۲	۲	۲	۲	۲	۱	۱	۱	آموزش، خدمات فرهنگی و تفریحی
۹	۸	۸	۷	۱۰	۲۶	۱۲	۱۴	کالاها و خدمات متفرقه
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	هزینه کل

مأخذ: همان.

* برای سال ۱۳۸۸ در گروه کالاهای متفرقه منظور گردیده است

جدول ۱۹. میانگین شاخص هزینه کالاها و خدمات مصرفی خانوار مناطق روستایی

عنوان	۱۳۸۶	میانگین دوره ۱۳۸۷-۱۳۸۸	میانگین دوره ۱۳۸۹-۱۳۹۳
خوراک	۱۰۰	۱۱۴	۲۳۹
پوشاک و کفش	۱۰۰	۱۰۲	۱۷۴
مسکن	۱۰۰	۱۲۳	۲۰۸
آب، برق و سوخت	۱۰۰	۱۰۶	۳۰۶
کالاهای بادوام	۱۰۰	*	۱۴۰
کالای کم‌دوام و مصرفی	۱۰۰	*	۲۶۵
بهداشت و درمان	۱۰۰	۱۱۶	۲۳۱
حمل‌ونقل و ارتباطات	۱۰۰	۱۰۵	۱۸۶
آموزش، خدمات فرهنگی و تفریحی	۱۰۰	۷۵	۱۹۴
کالاها و خدمات متفرقه	۱۰۰	۱۷۶	۱۹۲
هزینه کل	۱۰۰	۱۱۳	۲۱۵
به قیمت ثابت ۱۳۹۰=۱۰۰			
خوراک	۱۰۰	۹۲	۷۹
پوشاک و کفش	۱۰۰	۸۳	۷۹
مسکن	۱۰۰	۸۷	۸۱
آب، برق و سوخت	۱۰۰	۹۳	۶۲
کالاهای بادوام	۱۰۰	*	۵۴
کالای کم‌دوام و مصرفی	۱۰۰	*	۸۲
بهداشت و درمان	۱۰۰	۹۰	۸۳
حمل‌ونقل و ارتباطات	۱۰۰	۹۰	۷۹
آموزش، خدمات فرهنگی و تفریحی	۱۰۰	۶۹	۹۵
کالاها و خدمات متفرقه	۱۰۰	۱۲۸	۵۴
هزینه کل	۱۰۰	۹۲	۷۳

مآخذ: بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی، ۱۳۸۷-۱۳۹۲.

- مرکز آمار ایران، هزینه درآمد خانوار روستایی.

- شاخص هزینه زندگی در دهک‌های مناطق روستایی

در مناطق روستایی میانگین سن سرپرست خانوار در دهک فقیر، بیش از ۸ سال از میانگین سنی کل نمونه بالاتر است. (به این ترتیب بخش عمده‌ای از سالمندان در دهک‌های پایینی قرار دارند. در عین حال میانگین سن سرپرست در سال ۱۳۹۳ در مقایسه با سال ۱۳۸۸ حدود ۱۰ سال جوان‌تر شده است). کاهش میانگین سنی این گروه نشان می‌دهد، خانوارهای جوان‌تری طی این دوره به دهک فقیر پیوسته‌اند. (افزایش بعد خانوار در دهک فقیر هم این مسئله را تأیید می‌کند). مجدداً همانند مناطق شهری ویژگی بارز این مناطق پایین بودن سطح اشتغال در خانوار فقیر است. در دهک فقیر به‌ازای هر ده خانوار فقط هشت نفر شاغل

می‌باشند، دهک فقیر ۳ درصد از مخارج کل را در اختیار داشته‌اند (جدول ۲۰). در دهک دهم (پر درآمدترین دهک) به‌ازای هر ده خانوار ۱۲ نفر شاغل در سال ۱۳۹۳ وجود داشته و سهم این گروه از کل مخارج ۲۷ درصد در این سال است. به این ترتیب بهبود اشتغال از عوامل مهم در بهبود موقعیت درآمدی این خانوارهاست.

جدول ۲۰. ویژگی خانوارها در مناطق روستایی

سهم دهک‌ها از هزینه کل درصد	متوسط بعد خانوار				نسبت شاغلین در خانوار				متوسط سن سرپرست							
	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۰	۱۳۸۸	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۰	۱۳۸۸	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۰	۱۳۸۸		۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۰
اول	۳	۳	۳	۲	۴/۵	۳/۰	۳/۲	۲/۲	۰/۸	۰/۶	۰/۷	۰/۴	۵۱	۵۶	۵۷	۶۱
دوم	۴	۵	۴	۳	۴/۳	۳/۵	۳/۹	۳/۳	۱/۰	۰/۹	۱/۰	۰/۹	۴۷	۵۱	۵۲	۵۲
سوم	۵	۶	۶	۵	۳/۹	۳/۷	۳/۹	۳/۹	۱/۱	۱/۰	۱/۱	۱/۱	۴۷	۴۹	۵۱	۴۹
چهارم	۶	۷	۷	۶	۳/۸	۳/۸	۴	۴/۱	۱/۲	۱/۱	۱/۲	۱/۲	۴۴	۴۸	۵۱	۴۸
پنجم	۸	۸	۸	۷	۳/۶	۳/۹	۴/۱	۴/۲	۱/۲	۱/۲	۱/۲	۱/۳	۴۴	۴۸	۵۰	۴۷
ششم	۹	۹	۹	۸	۳/۵	۳/۹	۴/۱	۴/۴	۱/۲	۱/۲	۱/۳	۱/۴	۴۷	۴۸	۵۰	۴۷
هفتم	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۳/۳	۳/۹	۴/۲	۴/۶	۱/۲	۱/۳	۱/۳	۱/۶	۴۷	۴۸	۵۰	۴۷
هشتم	۱۲	۱۲	۱۲	۱۳	۳/۲	۳/۹	۴/۲	۴/۷	۱/۲	۱/۴	۱/۴	۱/۷	۵۳	۴۹	۵۱	۴۸
نهم	۱۵	۱۵	۱۶	۱۶	۳/۰	۳/۸	۴/۲	۴/۹	۱/۲	۱/۴	۱/۵	۱/۸	۶۰	۴۹	۵۱	۴۹
دهم	۲۷	۲۵	۲۶	۳۰	۲/۶	۳/۹	۴/۲	۵/۳	۱/۲	۱/۵	۱/۵	۲/۰	۶۷	۵۰	۵۱	۵۰

مأخذ: مرکز آمار ایران، هزینه و درآمد خانوارهای روستایی.

سهم دهک فقیر از کل مخارج از ۲ درصد در سال ۱۳۸۸ به ۳ درصد افزایش یافته است. مجدداً این امر لزوماً دال بر بهبود وضعیت گروه فقیر نیست، چرا که شاخص‌های رفاهی این مسئله را تأیید نمی‌کند.

به‌طور متوسط شاخص هزینه زندگی قبل از هدفمندی ۱۱۳ و میانگین این شاخص پس از هدفمندی ۲۱۵ می‌باشد. سهم هزینه کالاهای اساسی (خوراک، مسکن و سوخت، بهداشت و درمان و حمل‌ونقل) در سبد خانوارهای روستایی از ۷۵ درصد به ۷۸ درصد افزایش یافته است که مجدداً مبین کاهش رفاه خانوار روستایی است. سهم کالای بادوام از ۵ درصد به ۴ درصد کاهش یافته است. میانگین شاخص هزینه زندگی دهک اول قبل از هدفمندی ۶۲ درصد و پس از هدفمندی ۱۶۷ درصد بالاتر از شاخص سال ۱۳۸۶ می‌باشد.

سهم اقلام گروه خوراکی‌ها در دهک فقیر از ۴۶ درصد قبل از هدفمندی به ۴۸ درصد افزایش یافته است. به این ترتیب گروه‌های فقیر در این مناطق نزدیک ۵۰ درصد از هزینه خود را صرف غذا می‌کنند. چهار قلم کالای ضروری ۹۲ درصد از مخارج خانوار را دربر می‌گیرد.

جدول ۲۱. میانگین شاخص هزینه انواع کالاها در دهک‌های هزینه در دوره قبل از هدفمندی

مناطق روستایی (۱۳۸۸-۱۳۸۷)

دهک	شاخص سال ۱۳۸۶	هزینه کل	خوراک	پوشاک و کفش	مسکن	آب، برق و سوخت	بهداشت و درمان	حمل و نقل و ارتباطات	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی	سایر
اول	۱۰۰	۱۶۲	۱۵۵	۲۰۳	۱۷۳	۱۲۸	۱۰۹	۱۸۰	۱۳۷	۲۴۵
دوم	۱۰۰	۱۳۹	۱۳۶	۱۴۹	۱۵۳	۱۲۰	۱۰۱	۱۴۹	۹۰	۱۶۶
سوم	۱۰۰	۱۳۲	۱۲۹	۱۳۰	۱۳۹	۱۱۲	۱۰۹	۱۳۷	۸۱	۱۶۲
چهارم	۱۰۰	۱۲۹	۱۲۹	۱۲۷	۱۳۲	۱۰۹	۱۱۴	۱۳۰	۸۳	۱۴۳
پنجم	۱۰۰	۱۲۶	۱۲۰	۱۲۳	۱۳۳	۱۰۹	۱۱۸	۱۲۵	۷۸	۱۵۸
ششم	۱۰۰	۱۲۲	۱۲۱	۱۱۳	۱۲۵	۱۰۹	۱۱۷	۱۱۹	۹۷	۱۴۱
هفتم	۱۰۰	۱۲۰	۱۲۱	۱۱۳	۱۱۷	۱۰۷	۱۱۲	۱۱۸	۹۱	۱۳۸
هشتم	۱۰۰	۱۱۸	۱۱۴	۱۱۰	۱۲۳	۱۱۰	۱۰۷	۱۲۲	۹۲	۱۳۲
نهم	۱۰۰	۱۱۵	۱۱۶	۱۰۸	۱۲۱	۱۰۰	۱۱۳	۱۱۰	۸۱	۱۲۳
دهم	۱۰۰	۱۰۸	۱۰۷	۹۳	۱۱۴	۱۰۲	۱۴۰	۱۰۱	۶۸	۱۱۳
متوسط خانوارها	۱۰۰	۱۱۳	۱۱۴	۱۰۲	۱۲۳	۱۰۶	۱۱۶	۱۰۵	۷۵	۱۲۲

میانگین شاخص هزینه انواع کالاها در دهک‌های هزینه در دوره بعد از هدفمندی مناطق روستایی (۱۳۸۹-۱۳۹۳)

شاخص سال ۱۳۸۶	هزینه کل	خوراک	پوشاک و کفش	مسکن	آب، برق و سوخت	بهداشت و درمان	حمل و نقل و ارتباطات	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی	سایر
۱۰۰	۲۶۷	۲۷۱	۱۷۳	۲۹۴	۲۷۷	۲۴۵	۲۴۶	۱۷۳	۲۳۹
۱۰۰	۲۶۱	۲۷۶	۱۶۳	۲۶۷	۳۰۲	۲۳۶	۲۵۶	۱۸۳	۲۱۸
۱۰۰	۲۵۴	۲۶۷	۱۶۸	۲۴۸	۳۰۱	۲۵۰	۲۵۵	۱۸۸	۲۲۶
۱۰۰	۲۵۰	۲۶۷	۱۷۳	۲۳۵	۳۰۷	۲۵۳	۲۵۶	۲۰۳	۲۱۳
۱۰۰	۲۴۵	۲۵۳	۱۷۵	۲۳۷	۲۹۹	۲۵۷	۲۵۲	۱۹۵	۲۳۱
۱۰۰	۲۴۰	۲۵۳	۱۷۲	۲۲۲	۳۱۱	۲۷۵	۲۴۳	۲۳۱	۲۱۴
۱۰۰	۲۳۴	۲۵۳	۱۸۴	۲۰۸	۳۱۶	۲۴۸	۲۴۱	۲۴۶	۲۰۲
۱۰۰	۲۲۸	۲۴۳	۱۸۲	۲۱۰	۳۱۶	۲۵۳	۲۳۶	۲۴۳	۱۹۴
۱۰۰	۲۱۹	۲۴۲	۱۸۳	۱۹۱	۳۱۲	۲۵۱	۲۱۸	۲۲۳	۱۸۲
۱۰۰	۱۹۸	۲۳۰	۱۹۲	۱۷۹	۳۳۵	۲۲۷	۱۵۷	۱۸۳	۱۸۲
۱۰۰	۲۱۵	۲۳۹	۱۷۴	۲۰۸	۳۰۶	۲۳۱	۱۸۶	۱۹۴	۱۸۳

مأخذ: همان.

جدول ۲۲. میانگین سهم هزینه انواع کالاها

در دهک‌های هزینه در دوره قبل از هدفمندی مناطق روستایی (۱۳۸۷-۱۳۸۸)

دهک	هزینه کل	خوراک	پوشاک و کفش	مسکن	آب، برق و سوخت	کالای کم دوام و مصرفی	کالاهای بادوام	بهداشت و درمان	حمل و نقل و ارتباطات	آموزش تفریحات، و خدمات فرهنگی	کالاها و خدمات متفرقه
اول	۱۰۰	۴۶	۲	۲۳	۷	۳	۱	۸	۶	۱	۳
دوم	۱۰۰	۴۶	۴	۱۸	۶	۳	۲	۷	۸	۱	۵
سوم	۱۰۰	۴۶	۵	۱۷	۶	۳	۲	۷	۹	۱	۵
چهارم	۱۰۰	۴۴	۵	۱۶	۵	۳	۳	۷	۹	۱	۶
پنجم	۱۰۰	۴۴	۶	۱۵	۵	۲	۳	۷	۱۰	۲	۷
ششم	۱۰۰	۴۲	۶	۱۵	۴	۲	۴	۷	۱۰	۲	۸
هفتم	۱۰۰	۴۱	۷	۱۴	۴	۲	۴	۷	۱۰	۲	۹
هشتم	۱۰۰	۳۹	۸	۱۳	۴	۲	۵	۷	۱۱	۲	۱۰
نهم	۱۰۰	۳۶	۸	۱۲	۳	۲	۶	۸	۱۳	۲	۱۰
دهم	۱۰۰	۲۹	۸	۸	۲	۱	۷	۱۰	۲۱	۳	۱۱
متوسط کل	۱۰۰	۳۷	۷	۱۲	۳	۲	۵	۸	۱۴	۲	۹

بعد از هدفمندی مناطق روستایی (۱۳۸۹-۱۳۹۳)

دهک	هزینه کل	خوراک	پوشاک و کفش	مسکن	آب، برق و سوخت	کالای کم دوام و مصرفی	کالاهای بادوام	بهداشت و درمان	حمل و نقل و ارتباطات	آموزش تفریحات، و خدمات فرهنگی	کالاها و خدمات متفرقه
اول	۱۰۰	۴۸	۱	۲۳	۸	۳	۱	۷	۶	۰/۳	۳
دوم	۱۰۰	۵۰	۲	۱۷	۷	۳	۱	۶	۸	۱	۴
سوم	۱۰۰	۴۸	۳	۱۶	۷	۳	۱	۷	۹	۱	۵
چهارم	۱۰۰	۴۷	۴	۱۵	۷	۳	۲	۶	۱۰	۱	۶
پنجم	۱۰۰	۴۵	۵	۱۴	۶	۳	۲	۷	۱۰	۱	۷
ششم	۱۰۰	۴۴	۵	۱۳	۶	۲	۲	۷	۱۰	۲	۸
هفتم	۱۰۰	۴۲	۶	۱۲	۶	۲	۳	۸	۱۱	۲	۸
هشتم	۱۰۰	۴۱	۶	۱۱	۵	۲	۳	۸	۱۱	۲	۹
نهم	۱۰۰	۳۸	۷	۱۰	۵	۲	۴	۹	۱۳	۲	۱۰
دهم	۱۰۰	۳۳	۸	۷	۳	۲	۶	۱۰	۱۷	۳	۱۱
متوسط کل	۱۰۰	۴۰	۶	۱۱	۵	۲	۴	۸	۱۳	۲	۹

مأخذ: همان.

جدول ۲۳. میانگین سهم کالاهای ضروری در سبد مصرفی خانوارهای روستایی

بعد از هدفمندی (۱۳۸۹-۱۳۹۳)		قبل از هدفمندی (۱۳۸۷-۱۳۸۸)		دهک
سایر	سهم کالاهای ضروری	سایر	سهم کالاهای ضروری	
۸	۹۲	۱۰	۹۰	اول
۱۱	۸۹	۱۴	۸۶	دوم
۱۳	۸۷	۱۶	۸۴	سوم
۱۶	۸۴	۱۸	۸۲	چهارم
۱۷	۸۳	۲۰	۸۰	پنجم
۱۹	۸۱	۲۲	۷۸	ششم
۲۱	۷۹	۲۴	۷۶	هفتم
۲۳	۷۷	۲۶	۷۴	هشتم
۲۵	۷۵	۲۸	۷۲	نهم
۲۹	۷۱	۳۰	۷۰	دهم
۲۲	۷۸	۲۵	۷۵	متوسط کل

مأخذ: همان.

نقش پرداخت نقدی برای خانوارهای دهک فقیر اهمیت بیشتری داشته است، چرا که این مبلغ تقریباً ۷/۷ درصد از مخارج سرانه این دهک در سال ۱۳۸۸ است. اما با توجه به افزایش هزینه‌ها در اثر تورم، یارانه پرداختی در سال ۱۳۹۲، تنها ۳ درصد از هزینه خانوارهای دهک اول را پوشش داده است. در عین حال شاخص هزینه سرانه این گروه از خانوارها در سال ۱۳۹۲ تقریباً ۳ برابر هزینه سال ۱۳۸۸ می‌باشد.

براساس جدول ۲۲ سهم هزینه خوراک در سبد خانوار روستایی از ۳۷ درصد قبل از اجرای هدفمندی به ۴۰ درصد پس از هدفمندی افزایش یافته است. برای خانوارهای دهک اول پس از هدفمندی این نسبت از ۴۶ درصد به ۴۸ درصد افزایش یافته است.

سهم گروه آب، برق و سوخت بیش از ۳۰ درصد افزایش و سهم گروه مسکن، کالاهای بادوام، پوشاک و حمل‌ونقل کاهش یافته است.

در سال ۱۳۹۲ خانوارهای دهک فقیر ۹۲ درصد از کل مخارج را برای چهار قلم کالای اساسی خرج کرده‌اند.

پس از هدفمندی در مناطق روستایی افزایش قیمت گروه خوراک، برای فقیرترین دهک با ضریب ۰/۴۸ ولی برای خانوار دهک دهم با ضریب ۰/۳۳ اثرگذار بوده است. به این ترتیب در مناطق روستایی هم خانوار فقیر از تورم تأثیر بیشتری می‌پذیرد.

اما به‌طور مطلق چون نسبت یارانه پرداختی به هزینه خانوار فقیر روستایی بالاتر است، موقعیت مطلق خانوار فقیر بهبود یافته است.

جداول ۲۴ تا ۲۶ به‌طور خلاصه تأثیر تغییر قیمتی و پرداخت نقدی عواقب ناشی از آن را بر مقدار

مصرف کالاهای مهم خوراکی در دهک‌های مناطق روستایی نشان می‌دهد. مصرف کالری فقط در سال اول اجرای هدمندی (سال ۱۳۹۰ نسبت به سال ۱۳۸۹) برای ۵ دهک اول افزایش داشته و در سال ۱۳۹۱ برای این ۵ دهک کاهش داشته است. میزان کاهش کالری مصرفی هم برای دهک‌های چهارم و پنجم (به صورت درصدی) بیش از کاهش درصدی دهک‌های اول و دوم و سوم است.

جدول ۲۴. مقدار مصرف سرانه کالری دهک‌ها در مناطق روستایی ۱۳۸۷-۱۳۹۱ (کیلوکالری)

گروه‌ها	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
سه دهک اول، دوم و سوم	۲۱۲۵	۱۹۳۲	۱۹۶۴	۲۱۱۳	۲۰۹۷
دو دهک چهارم و پنجم	۲۵۴۴	۲۴۵۱	۲۵۰۸	۲۵۵۱	۲۴۰۵
دو دهک ششم و هفتم	۲۹۹۳	۲۸۷۲	۲۸۸۰	۲۸۴۱	۲۶۸۱
سه دهک هشتم، نهم و دهم	۳۹۹۲	۳۸۰۴	۳۹۸۰	۳۵۵۴	۳۵۳۱
متوسط سالیانه	۲۹۴۲	۲۷۸۵	۲۸۶۱	۲۷۷۹	۲۷۰۶
تغییرات سالیانه (درصد)					
گروه‌ها	متوسط دوره	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
سه دهک اول، دوم و سوم	-۰/۲	-۹/۱	۱/۷	۷/۶	-۰/۸
دو دهک چهارم و پنجم	-۱/۳	-۳/۷	۲/۴	۱/۷	-۵/۷
دو دهک ششم و هفتم	-۲/۷	-۴/۰	۰/۳	-۱/۴	-۵/۶
سه دهک هشتم، نهم و دهم	-۲/۹	-۴/۷	۴/۶	-۱۰/۷	-۰/۶
متوسط سالیانه	-۲/۰	-۵/۳	۲/۷	-۲/۹	-۲/۶

مأخذ: ماهنامه امنیت اقتصادی، شماره ۱۸، شهریورماه ۱۳۹۴.

براساس جدول ۲۵ در سه دهک پایین سرانه مصرف گروه‌های مهم خوراکی به‌استثنای نان کاهش یافته است، مصرف سرانه نان در سه دهک آخر ۱۰ کیلو افزایش و در مقابل مصرف برنج سه کیلو کاهش نشان می‌دهد. در مورد اقلام پروتئینی نیز مصرف گوشت مرغ جانشین پروتئین گوشت قرمز گردیده است و مصرف سرانه گوشت قرمز در سه دهک فقیر به‌طور متوسط سالیانه حدود از نه کیلوگرم، در دهک اول دو کیلوگرم بوده است.

مصرف کالای شیر که قبلاً هم پایین‌تر از استاندارد بود، در تحولات قیمتی سال‌های اخیر برای سه دهک فقیر نزدیک به هفده درصد کاهش داشته است. برای خانوارهای دهک اول روستایی که عمدتاً سالمندان را در خود جای داده است، کاهش مصرف سرانه شیر بیشتر از نوزده درصد است. تغییرات به این گستردگی در کالاهایی که نقش مهمی در سلامت و رشد افراد دارد، می‌تواند نگران‌کننده باشد.

جدول ۲۵. مصرف سرانه سالیانه اقلام مهم خوراکی در سه دهک پایین مناطق روستایی ۱۳۸۸-۱۳۹۲ (کیلوگرم)

مناطق روستایی				سال	انواع نان
گروه سه	گروه دو	گروه یک	متوسط		
۱۲۴	۱۰۴	۷۷	۱۰۰	۱۳۸۸	
۱۲۶	۱۰۵	۷۹	۱۰۱	۱۳۸۹	
۱۳۱	۱۰۷	۷۹	۱۰۳	۱۳۹۰	
۱۳۶	۱۰۸	۸۵	۱۰۷	۱۳۹۱	
۱۳۷	۱۰۸	۹۴	۱۱۰	۱۳۹۲	
۹/۸	۳/۹	۲۱/۶	۱۰/۲	رشد پنج‌ساله (درصد)	
۷۲	۳۷	۲۰	۴۰	۱۳۸۸	بج
۷۵	۳۹	۲۴	۴۳	۱۳۸۹	
۷۱	۴۱	۲۷	۴۳	۱۳۹۰	
۶۹	۳۸	۲۵	۴۱	۱۳۹۱	
۶۳	۳۵	۲۱	۳۷	۱۳۹۲	
-۱۲/۹	-۴/۳	۷/۹	-۷	رشد پنج‌ساله (درصد)	
۱۰۰	۵۴	۲۷	۵۷	۱۳۸۸	میوه
۱۱۰	۶۰	۳۱	۶۳	۱۳۸۹	
۱۰۶	۶۳	۳۸	۶۴	۱۳۹۰	
۱۱۱	۶۱	۳۸	۶۵	۱۳۹۱	
۹۶	۵۹	۳۴	۵۹	۱۳۹۲	
-۴/۲	۹	۲۴/۴	۴/۷	رشد پنج‌ساله (درصد)	
۱۵۱	۱۰۰	۶۱	۹۹	۱۳۸۸	سبزی
۱۴۴	۹۶	۶۳	۹۷	۱۳۸۹	
۱۴۱	۹۷	۶۴	۹۶	۱۳۹۰	
۱۴۶	۹۵	۶۲	۹۶	۱۳۹۱	
۱۳۴	۸۹	۵۷	۸۹	۱۳۹۲	
-۱۱/۱	-۱۰/۴	-۶/۸	-۱۰/۴	رشد پنج‌ساله (درصد)	
۱۵	۸	۵	۹	۱۳۸۸	حبوبات
۱۹	۸	۵	۱۰	۱۳۸۹	
۱۴	۹	۶	۹	۱۳۹۰	
۱۴	۸	۵	۸	۱۳۹۱	
۱۳	۸	۴	۸	۱۳۹۲	
-۸/۳	-۹/۲	-۱۱/۹	-۱۰/۱	رشد پنج‌ساله (درصد)	

مأخذ: همان.

جدول ۲۶. مصرف سرانه سالیانه اقلام پروتئینی در سه دهک پایین (۱۳۸۸-۱۳۹۲) (کیلوگرم)

روستایی				سال	
گروه سه	گروه دو	گروه یک	متوسط		
۲۲	۸	۳	۱۰	۱۳۸۸	گوشت قرمز
۲۲	۸	۲	۹	۱۳۸۹	
۲۲	۹	۳	۱۰	۱۳۹۰	
۲۵	۸	۳	۱۰	۱۳۹۱	
۲۱	۸	۲	۹	۱۳۹۲	
-۳/۱	-۱/۲	-۶/۴	-۴/۳	رشد پنج‌ساله (درصد)	
۳۱	۱۷	۱۰	۱۸	۱۳۸۸	گوشت سفید
۳۲	۱۹	۱۲	۲۰	۱۳۸۹	
۳۳	۲۰	۱۴	۲۱	۱۳۹۰	
۳۱	۱۹	۱۳	۲۰	۱۳۹۱	
۳۲	۲۱	۱۴	۲۱	۱۳۹۲	
۳/۴	۱۸/۳	۳۷/۱	۱۴/۹	رشد پنج‌ساله (درصد)	
۶۹	۵۰	۳۰	۴۸	۱۳۸۸	تخم مرغ
۶۷	۴۹	۲۹	۴۷	۱۳۸۹	
۶۲	۴۶	۲۷	۴۳	۱۳۹۰	
۶۹	۴۵	۲۶	۴۴	۱۳۹۱	
۶۲	۴۰	۲۴	۴۰	۱۳۹۲	
-۹/۶	-۲۰/۶	-۱۹/۳	-۱۶/۸	رشد پنج‌ساله (درصد)	
۸/۷	۶/۷	۴/۸	۶/۵	۱۳۸۸	تخم ماهی
۹/۱	۶/۹	۵/۰	۶/۸	۱۳۸۹	
۸/۶	۶/۹	۴/۸	۶/۶	۱۳۹۰	
۹/۶	۷/۳	۵/۱	۷/۱	۱۳۹۱	
۹/۱	۷/۳	۵/۱	۶/۹	۱۳۹۲	
۴/۶	۹/۰	۵/۳	۶/۱	متوسط رشد پنج‌ساله	

مأخذ: همان.

۲. ویژگی‌های خانوارهای زن سرپرست

با توجه به اینکه حتی در شرایط رونق اقتصادی حمایت از برخی گروه‌ها ضرورت دارد، هدفمندی می‌تواند ضمن کاستن از هزینه‌های حمایت، پوشش و خدمات بهتری را به گروه‌های آسیب‌پذیر ارائه نماید. یکی از گروه‌های آسیب‌پذیر در هر جامعه‌ای می‌تواند خانوارهای زن سرپرست باشد، به‌ویژه در ایران که فرصت‌های اشتغال برای این گروه کمتر فراهم است. اطلاعات زیر هم تأیید می‌کند که این گروه از خانوارها در مقابل شوک‌های اقتصادی آسیب‌پذیرترند. لذا معیار جنسیت می‌تواند یکی از شاخص‌های هدفمندی قرار گیرد.

جدول ۲۷. ویژگی‌های خانوارهای زن سرپرست در مناطق شهری

سال	نسبت خانوارهای زن سرپرست (درصد)	سهم هزینه خانوار زن سرپرست (درصد)	متوسط شاغلین در خانوار زن سرپرست	متوسط سن سرپرست	متوسط بُعد خانوار
۱۳۸۸	۱۱	۸	۰/۵	۵۸	۲/۶
۱۳۹۰	۱۲	۹	۰/۵	۵۹	۲/۴
۱۳۹۲	۱۱	۱۰	۴۰/	۵۹	۲/۳

مأخذ: مرکز آمار نتایج طرح نمونه‌گیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری.

نسبت خانوارهای زن سرپرست در مناطق شهری قبل و بعد از هدفمندی تقریباً ۱۱ درصد بوده که ثابت مانده است. اما بُعد این خانوارها در سال ۱۳۹۲، کاهش یافته است (جدول ۲۷). میانگین سن سرپرستان زن حدود ۵۸ سال است که از متوسط سن سرپرستان مرد، تقریباً ده سال بیشتر است. علت عمده زن سرپرست شدن خانوار نیز فوت همسر (۷۹ درصد) می‌باشد.^۱ نزدیک به ۸۹ درصد از این خانوارها فاقد فرد شاغل در خانوار می‌باشند و نرخ بالای بیکاری در بین خانوارهای زن سرپرست عمدتاً مربوط به کم‌سواد و سالمندی این طبقه می‌باشد. بیش از ۸۰ درصد از خانوارهای زن سرپرست شهری دارای تحصیلات مقطع ابتدایی و یا بی‌سواد هستند و ۲/۳ درصد از خانوارهای زن سرپرست را کارگران ساده تشکیل می‌دهند. تنها ۱/۴ درصد از زنان سرپرستان خانوار در گروه متخصصین فعالند.

جدول ۲۸. نسبت خانوار زن سرپرست در هر دهک (درصد)

مناطق شهری	۱۳۸۸	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲
دهک اول	۲۱	۲۲	۲۴	۲۴
دهک دوم	۱۵	۱۴	۱۶	۱۴
دهک سوم	۱۴	۱۲	۱۲	۱۱
دهک چهارم	۱۱	۱۲	۱۲	۱۰
دهک پنجم	۱۰	۱۲	۱۱	۱۰
دهک ششم	۹	۱۰	۱۲	۹
دهک هفتم	۸	۹	۹	۹
دهک هشتم	۹	۱۰	۱۰	۸
دهک نهم	۸	۱۰	۱۰	۷
دهک دهم	۸	۱۰	۱۲	۹

مأخذ: همان.

۱. مرکز آمار ایران، هزینه درآمد خانوار روستایی و شهری.

جدول ۲۹. توزیع خانوارها در مشاغل

عنوان	بیکار	نیروهای مسلح (کد ۰)	قانونگذاران، مقامات عالی‌رتبه و...	متخصصان	تکنسین‌ها و دستیاران (کد ۳)	کارمندان امور اداری و دفتری (کد ۴)	کارکنان خدماتی و فروشندگان (کد ۵)	کارکنان ماهر کشاورزی، شکار و ..	صنعتگران و کارکنان مشاغل مربوط	دستگاه‌ها و رانندگان وسایل نقلیه	متصدیان و مونتاژکاران ماشین‌آلات و	کارگران ساده (کد ۹)	شهری	
													زن سرپرست	مرد سرپرست
۱۳۸۸	۸۶/۴	۰	۰/۳	۱/۴	۰/۸	۰/۹	۴	۱/۸	۲/۲	۰	۳/۱	زن سرپرست	۱۳۸۸	
	۲۰/۴	۱/۷	۲/۵	۵/۸	۴	۳/۷	۱۱/۸	۶/۹	۱۴/۹	۱۴	۱۵/۳	مرد سرپرست	۱۳۸۸	
۱۳۹۰	۸۸/۹	۰	۰/۲	۱/۴	۰/۶	۰/۸	۲/۵	۱	۲	۰/۳	۲/۳	زن سرپرست	۱۳۹۰	
	۲۵/۳	۱/۵	۲/۶	۵/۴	۴	۳/۸	۱۱/۲	۵/۱	۱۲/۹	۱۳/۵	۱۴/۷	مرد سرپرست	۱۳۹۰	

مأخذ: همان.

خانوارهای زن سرپرست ۲۳/۷ درصد از مخارجشان را صرف گروه خوراک کرده‌اند. از نظر مخارج مسکن و سوخت، خانوارهای زن سرپرست شهری بیشتر در مضیقه قرار داشته‌اند، سهم مخارج این گروه کالا و خدمات ۲۶/۸ درصد است که حدود ۶ درصد بالاتر از سهم هزینه خانوارهای مرد سرپرست می‌باشد. اگر سهم گروه مسکن و سوخت، که نسبتاً مخارج پایدارتری است، ملاک باشد، خانوارهای زن سرپرست مشابه خانوارهای دهک اول هستند.

جدول ۳۰. سهم گروه‌های کالایی در هزینه خانوارها به تفکیک جنسیتی در سال ۱۳۹۲

خانوار	خوراک	پوشاک	مسکن و سوخت	بهداشت و درمان	حمل‌ونقل و ارتباطات	آموزش	سایر	مناطق شهری	
								دهک اول	دهک دوم
دهک اول	۳۲/۵	۱/۶	۲۶/۱	۲/۳	۴/۸	۱/۱	۳۱/۶	دهک اول	دهک دوم
دهک دوم	۳۱	۲/۴	۲۴/۷	۲/۴	۵/۸	۱/۵	۳۲/۲	دهک اول	دهک دوم
زن سرپرست	۲۳/۷	۳/۸	۲۶/۸	۳/۵	۶/۲	۲/۴	۳۳/۶	زن سرپرست	مرد سرپرست
مرد سرپرست	۲۵/۶	۴/۸	۲۰/۹	۳/۸	۹/۳	۳	۳۲/۶	زن سرپرست	مرد سرپرست

مأخذ: مرکز آمار نتایج طرح نمونه‌گیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری - روستایی.

در سال ۱۳۹۲ یازده درصد از خانوارهای مناطق روستایی را خانوارهای زن سرپرست با بُعد ۲/۲ نفر تشکیل داده‌اند. به‌ازای هر ده خانوار زن سرپرست در این مناطق تنها ۴/۶ نفر شاغل وجود دارد. این نسبت حتی از دهک فقیر هم پایین‌تر است. میانگین سنی زنان سرپرست خانوار نزدیک به ۶۰ سال است. به این ترتیب، بیشتر خانوارهای زن سرپرست روستایی را سالمندان فاقد فرد شاغل تشکیل

می‌دهند. در سال ۱۳۹۰ بیش از ۸۱ درصد زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی بیکار و ۲/۹ درصد آنها را کارگران ساده تشکیل می‌دهند (این نسبت در مقایسه با سال ۱۳۸۸ کاهش یافته است).

جدول ۳۱. ویژگی‌های خانوارهای زن سرپرست در مناطق روستایی

سال	نسبت خانوارهای زن سرپرست (درصد)	سهم هزینه خانوار زن سرپرست (درصد)	متوسط شاغلین در خانوار زن سرپرست	متوسط سن سرپرست	متوسط بُعد خانوار
۱۳۸۸	۱۳	۷	۰/۶	۵۹	۲/۵
۱۳۹۰	۱۴	۷	۰/۶	۶۰	۲/۴
۱۳۹۲	۱۱	۱۰	۰/۵	۶۰	۲/۲

مأخذ: مرکز آمار، نتایج طرح نمونه‌گیری از هزینه و درآمد خانوارهای روستایی.

جدول ۳۲. توزیع خانوارها در مشاغل

عنوان	بیکار	نیروهای مسلح (کد ۰)	قانونگذاران، مقامات عالی‌رتبه و...	متخصصان	تکسین‌ها و دستیاران (کد ۳)	کارمندان امور اداری و دفتری (کد ۴)	کارکنان خدماتی و فروشندگان (کد ۵)	کارکنان ماهر کشاورزی، شکار و ..	صنعتگران و کارکنان مشاغل مربوط	دستگاه‌ها و رانندگان وسایل نقلیه	متصدیان و مونتاژکاران ماشین‌آلات و	کارگران ساده (کد ۹)	روستایی	
													۱۳۸۸	۱۳۹۰
زن سرپرست	۸۰/۱	۰	۰	۰	۰/۱	۰	۱/۱	۱۳/۲	۲/۱	۰	۳/۴			
مرد سرپرست	۱۴/۳	۰/۷	۰/۵	۱/۵	۱/۴	۱	۴/۳	۳۷	۷/۶	۹/۶	۲۱/۶			
زن سرپرست	۸۱/۳	۰	۰	۰/۳	۰/۱	۰	۱/۳	۱۲/۴	۱/۵	۰/۲	۲/۹			
مرد سرپرست	۱۶/۳	۰/۶	۰/۷	۱/۵	۱/۴	۱	۴/۹	۵۳	۷/۵	۹/۷	۲۱/۹			

مأخذ: همان.

در سال ۱۳۹۲ حدود ۵۵ درصد از خانوارهای زن سرپرست در دو دهک اول قرار دارند. همانطور که جدول ۳۳ نشان می‌دهد، نسبت این خانوارها در دهک‌های پایینی رو به افزایش است. به این ترتیب یکی از علل فقیر شدن خانوارها از دست دادن سرپرست مرد می‌باشد. تمهیداتی از نوع پوشش‌های بیمه‌ای و کمک به اشتغال زنان عامل مهمی در کاهش فقر در این خانوارها که نزدیک به ۱۳ درصد از جامعه را تشکیل می‌دهند، خواهد بود.

جدول ۳۳. نسبت خانوار زن سرپرست در دهک‌های مناطق روستایی (درصد)

دهک‌ها	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۱	۱۳۹۲
اول	۲۸	۲۹	۳۴	۳۴
دوم	۱۹	۱۸	۲۱	۲۱
سوم	۱۴	۱۶	۱۷	۱۴
چهارم	۱۴	۱۵	۱۳	۱۳
پنجم	۱۱	۱۲	۱۲	۱۰
ششم	۹	۱۱	۱۱	۹
هفتم	۸	۱۰	۱۰	۷
هشتم	۷/۳	۹	۸	۷
نهم	۷/۱	۹	۸	۸
دهم	۶/۷	۷/۶	۷	۷

مأخذ: همان.

سهم این خانوارها (در بین خانوارهای روستایی) از مخارج کل تقریباً ده درصد است و میانگین مخارج سرانه هر فرد در این گروه در سال ۱۳۹۲ تقریباً ۵۱ میلیون ریال بوده است. مجدداً هزینه مسکن در این خانوارها بالاتر از متوسط جامعه روستایی است. مجموعاً ۶۳ درصد از هزینه این خانوارها، صرف دو قلم کالای خوراک، مسکن و سوخت می‌گردد.

هزینه بهداشتی هم در این گروه بالاتر از متوسط جامعه است.^۱ مجدداً اگر گروه مسکن و سوخت، ملاک مقایسه گردد، خانوارهای زن سرپرست در دهک سوم و چهارم قرار دارند. به نظر می‌رسد در تشخیص خانوار نیازمند حمایت، معیار جنسیت و سن سرپرست خانوار با خطای کمتری همراه باشد.

جدول ۳۴. سهم گروه‌های کالایی در هزینه خانوارها در سال ۱۳۹۲

خانوار	خوراک	پوشاک	مسکن و سوخت	بهداشت و درمان	حمل و نقل ارتباطات	آموزش	سایر
دهک اول	۴۳/۸	۱/۳	۲۰/۷	۲/۷	۵/۸	۰/۷	۲۵
دهک دوم	۴۵/۲	۲/۵	۱۷/۹	۳/۱	۶/۸	۰/۹	۲۳/۶
زن سرپرست	۴۰/۱	۴/۸	۱۷/۳	۵/۱	۶/۷	۱/۷	۲۴/۳
مرد سرپرست	۳۹/۵	۵/۶	۱۳/۷	۵	۱۰/۲	۲/۲	۲۳/۸

مأخذ: مرکز آمار نتایج طرح نمونه‌گیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری - روستایی.

۱. احتمالاً به این دلیل می‌باشد که درصد زیادی از این خانوارها را سالمندان تشکیل می‌دهند.

جدول ۳۵. مقایسه سهم هزینه کالاهای دهک‌های فقیر و خانوارهای زن سرپرست

سایر	آموزش	حمل و نقل	بهداشت و درمان	مسکن سوخت	پوشاک	خوراک	خانوار	مناطق شهری
۰/۱	۰	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۳۸	۰/۰۲	۰/۳۹	دهک اول	
۱۳	۰/۱	۰/۰۸	۰/۰۴	۰/۳۶	۰/۰۳	۰/۳۵	دهک دوم	
۰/۱۶	۰/۰۱	۰/۰۹	۰/۰۴	۰/۳۴	۰/۰۳	۰/۳۳	دهک سوم	
۰/۱۶	۰/۰۲	۰/۰۸	۰/۰۷	۰/۳۸	۰/۰۴	۰/۲۵	زن سرپرست	مناطق روستایی
۰/۰۸	۰	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۳	۰/۰۲	۰/۴۹	دهک اول	
۰/۱	۰	۰/۰۸	۰/۰۴	۰/۲۶	۰/۰۳	۰/۴۹	دهک دوم	
۰/۱۱	۰/۰۱	۰/۱	۰/۰۵	۰/۲۳	۰/۰۴	۰/۴۶	دهک سوم	
۰/۱۶	۰/۰۱	۰/۰۹	۰/۰۷	۰/۲۲	۰/۰۵	۰/۴	زن سرپرست	

مأخذ: مرکز آمار نتایج طرح نمونه‌گیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری، ۱۳۹۰.

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، خانوارهای زن سرپرست رفتاری بسیار شبیه به خانوارهای کم‌درآمد دارند. با توجه به سهم ۱۳ درصدی این خانوارها در جامعه، حتی حمایت همگانی از این گروه، درصد قابل توجهی از فقرا را در بر خواهد گرفت که در مقایسه با خطای پرداخت همگانی بسیار پایین‌تر است.

تراکم بالای خانوارهای زن سرپرست در دهک‌های پایین، خود نشان می‌دهد که معیار جنسیت می‌تواند شاخص مناسبی برای تعیین گروه‌های هدف باشد. از هر ۱۰۰ خانوار روستایی در دهک اول، ۳۴ خانوار زن سرپرست هستند و در دهک دوم این نسبت ۲۱ درصد می‌باشد.

در مناطق شهری ۳۸ درصد خانوارهای زن سرپرست در دو دهک اول قرار دارند. نسبت این گروه از خانوارها در دهک‌های پایینی درآمدی (دو دهک اول) در حال افزایش است. این مبین آن است که از تورم‌های بالا خانوارهای زن سرپرست آسیب بیشتری می‌بینند. نسبت خانوار زن سرپرست در مناطق روستایی در فقیرترین دهک از ۲۸ درصد به ۳۴ درصد و در مناطق شهری از ۲۱ درصد به ۲۴ درصد افزایش یافته است. به عبارت دیگر، زن سرپرست شدن خانوار به معنای حرکت به سمت گروه‌های پایین درآمدی است.

ویژگی سنی هم تا حدودی برای تشخیص خانوار فقیر از غیرفقیر می‌تواند مناسب باشد. همانطور که اطلاعات خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد^۱ به‌عنوان خانوارهایی که بدون حمایت در شرایط فقر مطلق قرار می‌گیرند، و نیز اطلاعات خانوارهای زن سرپرست نشان می‌دهد، متوسط سنی این دو گروه در مقایسه با متوسط جامعه تفاوت اساسی دارد.

۱. طرح مطالعاتی بررسی آثار و تبعات اجرای مرحله اول قانون هدفمندسازی یارانه‌ها بر رفاه دهک‌های پایین درآمدی، کمیته امداد، ۱۳۹۳.

جمع‌بندی

وضعیت رفاهی خانوارها در سال‌های اخیر به‌ویژه برای طبقات میانی و فقیر جامعه کاهش یافته است. گستردگی جمعیت این گروه از خانوارها و اختصاص سهم بالایی از مخارج به کالاهای اساسی می‌تواند خروج از رکود اقتصادی را کند و طولانی نماید. وقتی بیش از ۸۰ درصد مخارج خانوار فقط به خدمات، کالاهای کم‌دوام و نیمه‌بادوام اختصاص می‌یابد، بی‌تردید سرمایه‌گذاری و تولید کالاهای بادوام تحت تأثیر قرار می‌گیرد. پرداخت یارانه نقدی همگانی که خود می‌توانست تحرک تقاضا را به‌دنبال داشته باشد، عملاً تحت تأثیر تورم ناشی از نحوه تأمین مالی آن، به یک عامل بازدارنده تبدیل گشته است. اساساً مرتبط کردن مصرف کالا و خدمات به درآمدهای ناپایدار و نوسانی مثل درآمد حاصل از حذف یارانه انرژی اقدامی مخرب است (مثل تأمین مالی یارانه بخش بهداشت از محل حذف یارانه انرژی).

در کوتاه‌مدت ابزارهای متفاوتی برای تشخیص و حمایت از خانوارهای نیازمند وجود دارد که در این گزارش به مواردی مثل معیار سالمندی و جنسیت اشاره شد. اما در بلندمدت با در اختیار داشتن اطلاعات خانوارها، سهم درآمد نیروی کار در بخش‌های اقتصادی (مشاغل) و ...، معیارهای تشخیص خانوارهای نیازمند حمایت، میزان حمایت و نوع آن می‌تواند در یک شکل پویا تعیین گردد.

این مسئله را نباید از نظر دور داشت که بخش مهمی از ناتوانی خانوارها در تأمین هزینه زندگی مربوط به سیاست‌های کلان اقتصادی است، که هیچگاه از منظر حفظ قدرت خرید مردم به آن توجه نشده است. راهکار تعدیل مشکلات فعلی پرداخت یارانه نقدی فقط برای دوره محدود و اعلام شده است. در عین حال اقداماتی که فشار بر خانوارهای فقیر را محدود نماید، مثل کاهش قیمت اقلام کالاهای اساسی، بهبود پوشش‌های بیمه و ... در کوتاه‌مدت و در بلندمدت، آزاد نمودن فضای کسب‌وکار در بخش خصوصی ضرورت دارد. بخش بزرگی از این اقدامات باید در حوزه تأمین اجتماعی در دوره‌های بازنشستگی باشد.

نظر به اینکه ادامه پرداخت نقدی و همگانی میسر نیست و سیاستگذار باید گروه‌های هدف را مشخص نماید، تا هدفمندی تحقق یابد. در پایان این بخش شاخص جنسیت به‌عنوان معیاری هر چند ناکافی در تعیین بخشی از گروه‌های آسیب‌پذیر مد نظر قرار گرفته است. معیارهای دیگری مثل، داشتن عضو بیمار صعب‌العلاج و خاص، معلول، منطقه جغرافیایی و ... را می‌توان در تشخیص گروه آسیب‌پذیر در کوتاه‌مدت استفاده کرد. در عین حال سیستم حمایتی باید این امکان را داشته باشد تا خانوارهای خودگزین امکان درخواست حمایت را داشته باشند. هر چند خطای کاربرد این معیار هم محتمل است، اما بی‌تردید از خطای پرداخت همگانی کمتر خواهد بود. هر جامعه‌ای هر چند هم ثروتمند باشد، به جمع‌آوری اطلاعات معیشتی خانوارها نیاز دارد. بنابراین لازم است سطح معیشت مورد حمایت (خط فقر و یا نیازهای اساسی) هر ساله مشخص و اطلاعات بودجه خانوار با هدف ارزیابی کیفیت زندگی و توزیع درآمد جمع‌آوری گردد.

جداول پیوست

جدول ۱. شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای شهری کشور به تفکیک گروه‌های عمده (با استفاده از سبد سال پایه ۱۳۹۰)

۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	گروه‌های کالایی
۵۶۴	۵۱۴	۳۵۶	۲۴۴	۱۸۴	۱۵۰	۱۳۲	۱۰۰	خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و...
۳۳۰	۲۸۱	۲۲۲	۱۸۱	۱۴۶	۱۳۳	۱۲۳	۱۰۰	گروه غیرخوراکی‌ها
۳۵۲	۳۰۴	۲۱۵	۱۵۹	۱۳۷	۱۲۷	۱۱۶	۱۰۰	پوشاک و کفش
۳۲۸	۲۷۸	۲۳۲	۱۹۷	۱۵۴	۱۴۱	۱۳۰	۱۰۰	مسکن، آب، برق و سوخت
۳۴۶	۳۱۲	۲۱۶	۱۵۶	۱۳۹	۱۳۰	۱۲۲	۱۰۰	اثاثیه و لوازم منزل
۳۲۱	۲۶۶	۱۹۱	۱۵۸	۱۴۲	۱۲۷	۱۱۵	۱۰۰	بهداشت و درمان
۳۲۸	۲۶۶	۱۹۹	۱۶۲	۱۳۴	۱۱۹	۱۱۳	۱۰۰	حمل‌ونقل
۱۳۳	۱۲۶	۱۱۴	۱۰۶	۱۰۲	۱۰۲	۱۰۰	۱۰۰	ارتباطات
۳۱۱	۲۶۹	۱۹۳	۱۴۶	۱۲۷	۱۱۶	۱۰۹	۱۰۰	تفریح و فرهنگ
۲۰۶	۱۷۷	۱۵۶	۱۴۲	۱۲۸	۱۱۳	۱۰۵	۱۰۰	آموزش
۴۸۵	۴۴۱	۳۵۴	۲۴۲	۱۷۰	۱۳۷	۱۲۰	۱۰۰	کالاها و خدمات متفرقه
۵۰۰	۴۴۳	۳۱۸	۲۳۰	۱۶۵	۱۳۷	۱۲۴	۱۰۰	کالاها
۲۸۶	۲۴۴	۱۹۸	۱۶۶	۱۴۹	۱۳۸	۱۲۷	۱۰۰	خدمات
۳۸۶	۳۳۶	۲۵۴	۱۹۸	۱۵۷	۱۳۷	۱۲۶	۱۰۰	شاخص کل

مأخذ: بانک مرکزی نشریه شخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری.

جدول ۲. رشد سالیانه هزینه کالاها و خدمات در مناطق شهری

۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	گروه‌های کالایی
به قیمت جاری							
۶	۲۳	۳۶	۲۵	۲۲	۱	۱۷	خوراک
-۱۵	۲۹	۳۲	۳	۱۰	-۲	۱۲	پوشاک و کفش
-۷۴	۲۶	۳۰	۱۱	۷۴	-۳۳	۲۶	مسکن
۲۳	۹	-۱۱	۱۳۲	۳۹	۳	-۲	آب، برق و سوخت
-۱۷	۴۰	۵	۲	*	*	۰	کالاها و خدمات متفرقه
-۶	۴۳	۵۴	۱۱	*	*	۱۵	کالای کم‌دوام و مصرفی
-۳۸	۳۳	۲۲	۱۱	۷۷	-۲۵	۱۶	هزینه‌های بهداشتی و درمانی
-۲۸	۲۴	۱۰	۱۰	۲۷	-۱۴	۵	حمل‌ونقل و ارتباطات
-۵۶	۲۴	۱۶	۳	۱۵۱	-۴۷	۱۵	تفریحات، سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی
-۳۹	۲۸	۱۶	۱۰	-۴۰	۱۱۷	۹	کالاها و خدمات متفرقه
-۳۳	۲۶	۲۴	۱۶	۳۲	-۹	۱۵	هزینه کل
به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰							
-۴	-۲۴	۵	-۶	-۱	-۱۱	-۱۱	خوراک
-۲۶	۲	-۱۳	-۱۱	۱	-۱۰	-۳	پوشاک و کفش

۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	گروه‌های کالایی
-۷۸	۴۴	-۲۱	۰	۶۴	-۳۸	-۵	مسکن
-۱	-۶۱	۹۳	-۳۱	-۱۶	-۱	-۴	آب، برق و سوخت
-۲۵	۳۴	-۴۵	-۹	*	*	-۱۸	کالاهای بادوام
-۱۵	۸۹	-۴۲	-۱	*	*	-۶	کالای کم‌دوام و مصرفی
-۴۹	-۵	۱	۰	۵۸	-۳۲	۱	بهداشت و درمان
-۴۲	-۴۴	۴۰	-۱۴	۱۰	-۱۹	۱	حمل‌ونقل و ارتباطات
-۶۴	۲۵	-۳۳	-۱۶	۱۴۱	-۵۳	۳	آموزش، تفریحات و خدمات فرهنگی
-۴۴	-۳۹	۳۴	-۲۳	-۵۱	۸۹	-۹	کالاها و خدمات متفرقه
-۴۵	-۴	-۵	-۹	-۶	۰	-۶	هزینه کل

مأخذ: مرکز آمار ایران هزینه و درآمد خانوار.

* برای سال ۱۳۸۸ در گروه کالاهای متفرقه منظور گردیده است.

جدول ۳. شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای شهری کشور به تفکیک گروه‌های عمده

با استفاده از سبد مصرفی سال ۱۳۹۰

۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	گروه‌های کالایی
۵۶۴	۵۱۴	۳۵۶	۲۴۴	۱۸۴	۱۵۰	۱۳۲	۱۰۰	خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات
۳۳۰	۲۸۱	۲۲۲	۱۸۱	۱۴۶	۱۳۳	۱۲۳	۱۰۰	کالاهای غیرخوراکی و خدمات
۳۵۲	۳۰۴	۲۱۵	۱۵۹	۱۳۷	۱۲۷	۱۱۶	۱۰۰	پوشاک و کفش
۳۲۸	۲۷۸	۲۳۲	۱۹۷	۱۵۴	۱۴۱	۱۳۰	۱۰۰	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۳۴۶	۳۱۲	۲۱۶	۱۵۶	۱۳۹	۱۳۰	۱۲۲	۱۰۰	مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری
۳۲۱	۲۶۶	۱۹۱	۱۵۸	۱۴۲	۱۲۷	۱۱۵	۱۰۰	بهداشت و درمان
۳۲۸	۲۶۶	۱۹۹	۱۶۲	۱۳۴	۱۱۹	۱۱۳	۱۰۰	حمل‌ونقل
۱۳۳	۱۲۶	۱۱۴	۱۰۶	۱۰۲	۱۰۲	۱۰۰	۱۰۰	ارتباطات
۳۱۱	۲۶۹	۱۹۳	۱۴۶	۱۲۷	۱۱۶	۱۰۹	۱۰۰	تفریح و فرهنگ
۲۰۶	۱۷۷	۱۵۶	۱۴۲	۱۲۸	۱۱۳	۱۰۵	۱۰۰	آموزش
۴۸۵	۴۴۱	۳۵۴	۲۴۲	۱۷۰	۱۳۷	۱۲۰	۱۰۰	کالاها و خدمات متفرقه
۵۰۰	۴۴۳	۳۱۸	۲۳۰	۱۶۵	۱۳۷	۱۲۴	۱۰۰	کالاها
۲۸۶	۲۴۴	۱۹۸	۱۶۶	۱۴۹	۱۳۸	۱۲۷	۱۰۰	خدمات
۳۸۶	۳۳۶	۲۵۴	۱۹۸	۱۵۷	۱۳۷	۱۲۶	۱۰۰	شاخص کل

مأخذ: بانک مرکزی نشریه شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری.

جدول ۴. شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای روستایی کشور به تفکیک گروه‌های عمده با استفاده از سبد مصرفی سال ۱۳۹۰

۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	گروه‌های کالایی
۳۸۵	۳۸۲	۳۲۷	۲۲۸	۱۶۷	۱۳۱	۱۱۸	۱۰۰	خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات
۳۲۷	۲۳۴	۲۰۱	۱۶۹	۱۴۷	۱۲۷	۱۲۰	۱۰۰	پوشاک و کفش
۳۱۰	۳۴۷	۲۹۲	۲۲۵	۱۸۴	۱۴۶	۱۳۵	۱۰۰	مسکن
۶۰۴	۶۰۴	۴۸۲	۴۲۳	۳۷۸	۱۱۷	۱۱۱	۱۰۰	آب، برق و سوخت
۳۷۰	۳۸۰	۳۴۲	۲۳۲	۱۶۷	۱۳۶	۱۲۵	۱۰۰	میلان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها
۳۵۳	۳۶۴	۳۰۰	۲۱۲	۱۷۳	۱۳۶	۱۲۲	۱۰۰	بهداشت و درمان
۳۲۹	۲۸۱	۲۳۲	۱۸۱	۱۵۳	۱۱۹	۱۱۳	۱۰۰	حمل‌ونقل
۲۵۸	۲۵۰	۲۱۸	۱۶۴	۱۲۷	۱۱۲	۱۰۷	۱۰۰	تفریح و فرهنگ و آموزش
۵۲۸	۵۶۵	۵۰۷	۴۰۷	۲۶۳	۱۴۴	۱۲۳	۱۰۰	کالاها و خدمات متفرقه
۵۵۴	۶۴۲	۵۸۹	۴۱۱	۲۸۴	۱۵۲	۱۳۶	۱۰۰	شاخص کل

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص قیمت مناطق روستایی.

منابع و مأخذ

۱. بانک مرکزی ایران، نماگرهای اقتصادی، ۱۳۸۸-۱۳۹۲.
۲. پروین، سهیلا و علی‌اصغر بانویی. بررسی آثار و تبعات اجرای مرحله اول قانون هدفمندسازی یارانه‌ها بر رفاه دهک‌های پایین درآمدی، طرح مطالعاتی، معاونت برنامه‌ریزی و فناوری کمیته امداد امام خمینی (ره)، ۱۳۹۳.
۳. دینی ترکمانی، علی. یارانه‌ها اختلال‌های قیمتی ناکارآیی‌های نهادی ساختاری، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۸، ۱۳۹۰.
۴. صمدیان، فرزانه. امنیت غذایی در سطح خانوار، ماهنامه امنیت اقتصادی، شماره ۱۸، شهریورماه، ۱۳۹۴.
۵. مرکز آمار ایران، طرح هزینه درآمد خانوار شهری و روستایی، ۱۳۸۸-۱۳۹۲.
۶. مستعلی پارسا، مریم. آثار مرحله اول هدفمندی یارانه‌ها بر شاخص هزینه زندگی خانوارهای زن سرپرست، رساله کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۹۴.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۵۱۶۳

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: تغییرات سبد مصرفی خانوار پس از اجرای سیاست هدفمندی یارانه‌ها

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه اقتصاد کلان و مدلسازی)

تهیه و تدوین: سهیلا پروین

متقاضی: معاونت پژوهش‌های اقتصادی

ویراستار تخصصی: زهرا کاویانی

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. هدفمندی

۲. توزیع درآمد

۳. خانوار زن سرپرست

۴. سبد مصرفی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۹/۷